

Utenos sąjūdis

Balys Juodzevičius

Laisvės žarija dar ruseno

Niekas iš nieko neatsiranda. Nors partizanų ginkluota kova už laisvę jau senokai buvo užgniaužta, paskandinta kraujuje, bet pati laisvės idėja daugelio šviesesnių žmonių atmintyje vis dar buvo gyva ir ruseno lyg žarija židinio pelenuose.

Gal visada pirmiausia maištaut pradeda jaunimas. Jaunimas nemėgsta standartų, nusistovėjusios tvarkos. Sustabarėjusį sovietų biurokratą erzino ir kitokia jaunimo apranga, ir ilgi plaukai, ir kitoks apsikirpimas, ir neįprasti šokiai, muzika... Vis sunkiau buvo valdomas aukštųjų mokyklų jaunimas. Kraštotyra, folkloriniai ansambliai, žygeiviai, Rasos šventės... rodė, kad jaunimas slysta iš visagalės partijos rankų, eina ne ten, kur rodė Leninas.

Komunistų partijai ir saugumui rūpesčių netrūko: reikėjo žiūrėti, kad ko pikto nesugalvotų po Stalino mirties paleisti buvę politiniai kaliniai ir tremtinai. Liko nepatikimi ir legalizavęsi partizanai. Nepasitenkinimą reiškė ir paprasti darbininkai. Utenoje veikė didžiuliai mėsos ir pieno kombinatai, o parduotuvių lentynose galėjai pamatyti tik kokį karvės tešmenį ar kulną (juokais vadinamą „vengerka“). Gal dėl to greit paplisdavo šmaikštesnis posakis ar posmelis:

*Nei duonytės, nei mėsytės –
Tik raudonos vėliavytės...*

1977 metų rugpjūčio 30-31 naktį net ant LKP Utenos rajono komiteto pastato rastas užrašas: „Kur laisvė, mėsa?“, o Komunarų (dabar –Aušros) gatvėje ant „Rūtos“ parduotuvės sienos užrašyta – „Mėsos!“ Didžiosios komunistų šventės, lapkričio 7-osios, rytą nuotaiką sugadino toje pačioje gatvėje ant psichoneurologinės ligoninės tvoros rasti užrašai: „Rusai, lauk iš Lietuvos!“ ir „Rusai, lauk!“ Ant Darbų vykdytojo baro sargo būdos sienos (irgi Komunarų g.) buvo užrašas „Mėsos!“ Lapkričio 8-ąją ant namo sienos Komunarų g. Nr.77 vėl rastas užrašas „Rusai, lauk iš Lietuvos!“ Lapkričio 11-ąją ant viešbučio sienos užtiktas užrašas „Mėsos!“ [LYA, f. K-1, ap.15, b. 3432, l. 27, 28]

Net Lenino gimimo 100-osios metinės 1970 metais, virto smagiu pasišaipymu, o tualetų sienos pasipuošė užrašais: „Šis šikimas ne eilinis, o šimtas – lenininis!“ Tais metais buvo apdovanota tūkstančiai darbuotojų. Nemažai ir uteniškių gavo jubiliejinį medalį. Komunalinių įmonių kombinato darbuotojas Z.T., gavęs tą medalį, tarp bendradarbių pajuokavo: girdi, kur čia dabar jį reikės dėti? Gal reikės ar blizgę nusikalt... Nekaltas juokelis sukėlė valdžios pasipiktinimą, ir žmogus turėjo aiškintis saugume.

O kiek rūpesčių saugumui sukeldavo net mokinių paišdykavimai! Žiūrėk, kur skydą su patriotiniais šūkais padegė, ką nors ant tvorų ar sienų užrašė. Ką jau kalbėt apie rimtesnius nusikaltimus, jeigu T. Tilvyčio vidurinės mokyklos mokinio ranka surašyti „atsišaukimai“ („Laisvę Lietuvos hipiams!“ ir „Tegyvuoja nepriklausoma Lietuva!“), 1977 metų birželio 1 dieną seilėmis priklijuoti prie kelio ženklų ir direktoriaus durų, sukėlė Utenos saugumą ant kojų. „Nusikaltimas“ buvo išaiškintas. [LYA, f. K-1, ap. 15, b.3432, l.22, 23]

Daug baisesnis nusikaltimas 1977 metų gegužės 12-13 naktį padarytas pačioj rajono „širdy“ – Utenos rajono vykdomojo komiteto pastate. Tikrų tikriausias komjaunuolis Jonas Viršilas (g. 1960 m.), būsimasis traktorininkas, nakčia stogvamzdžiais užsikabarojo ant tarybų rūmų stogo, nuplėšė iškeltą tarybinę vėliavą, dar 7 vėliavas surado sandėliuke, išėmė koridoriuje kabojučius įstiklintus TSKP CK narių portretus ir, gražiai suvyniojęs į vėliavas, parsinešė namo...

Kad Utenoje tarybų valdžia „nuversta“, visuomenei (ar liaudžiai) niekas viešai nepranešė. Apie įvykį saugumo skyriaus majoras S. Jakutis painformavo tik LTSR KGB pirmininką generolą majorą J. Petkevičių. Gegužės 23 (po 10 dienų!) pats paauglys persigalvojo ir į milicijos vaikų kambarį „grobį“ atnešė. Kai jį pradėjo gėdyti kaip komjaunuolį, tas pareiškė, kad jis jau ne komjaunuolis – bilietą įmetęs į upelį.

Neplanuotų rūpesčių kartais sukeldavo net, rodos, patikimi kadrai. 1985 10 02 užvesta byla DOP Nr.2047 Utenos rajono komjaunimo komiteto sekretoriui Vitoldui Zabarauskui (g. 1955 m.). Jis buvo apkaltintas tėvynės išdavimu, nes kruizinėje kelionėje Dunojaus upe, būdamas grupės vadovo pavaduotojas, 1985 07 10 Bielgrade atsiskyrė nuo grupės ir į sovietų pasiuntinybę grįžo tik liepos 13 dieną. Matyt, žmogus 3 dienas žiūrėjo, kaip vargsta darbo žmonės kapitalo šalyse, už sienos.

Daug rūpesčių Utenos saugumui kėlė ir kai kurie kunigai, o ypač Daugailių klebonas P. Baltuška (*sekimo byla Nr.1818*), įtariamas palaikęs ryšius su „Lietuvos katalikų bažnyčios kronikos“ leidėjais. Kėlė rūpesčių ir Tauragnų klebonas B. Šlapelis, įsigijęs videokamerą ir rodąs „ideologiškai kenksmingus“ videofilmus. Sekimo byla užvesta ir gydytojui stomatologui Kazimierui Preikšai, kuris į saugumo akiratį pateko dar studijų metais, nes perdaug domėjosi kraštotyra. Angelai sargai iš saugumo stebėjo ir Jurgį Šimonėlį, ir daugelį kitų.

[LYA, f. K-1, ap.15, b.3472]

Ekologinis žygis

Gigantiškų pramonės įmonių statymas visiškai nesirūpinant dėl to kylančia oro ir vandens tarša, nekontroliuojamas chemikalų ir trąšų vartojimas žemės ūkyje, neapgalvota didžiuliu gyvulininkystės kompleksų statyba, po Černobylio katastrofos kilusi baimė dėl Ignalinos (Sniečkaus) atominės elektrinės išjudino gamtos apsaugos judėjimą, žaliuosius, Žemynos klubą.

1988 metų liepos 20 – rugpjūčio 2 dieną buvo surengtas masinis dviračių žygis „Lietuva – mano namai“. Didžiulis būrys jaunų dviratininkų iš Vilniaus per Pabrądę, Švenčionis, Ignaliną, Dūkštą, Sniečkę (Visaginą) liepos 23 (šeštadienį) atvyko į Uteną. Buvo jau popietė, daug uteniškių buvo suėję į hipodromą, kur vyko žirgų lenktynės. Bet LKP Utenos rajono komitetas, matyt, buvo gavęs nurodymą neprašytų keliauninkų neįsileisti: dviratininkus, mėginančius pasukti į hipodromą, sulaukė milicija. Dviratininkams teko paklusti, ir jie su dviračiais patraukė į Tarybų (dabar Utenio) aikštę. Sustatę dviračius, rajono vykdomojo pasieniu ištempė ekologinius šūkius, bet žmonių buvo nedaug – niekas apie žygį nepranešė. Žygio dalyviai rinko parašus dėl suimto kareivio Artūro Sakalausko gydymo Lietuvoje, dėl atominės elektrinės 3-iojo bloko statybos nutraukimo.

Po ilgakos kelionės ir mitingo dviratininkai patraukė į T. Tilvyčio (dabar „Saulės“ gimnazija) vidurinę mokyklą ir pakvietė vakare pažiūrėti ekologinių filmukų. Vakare paaiškėjo, kad nei mokykla, nei šiaip žmonės neturi videofilmams rodyti aparatūros... Uteniškiai nuo ekologinės propagandos buvo apsaugoti, tik laisvėjančioje spaudoje kilo dėl to triukšmas. Dabar partijos komitetas kaltino miliciją, milicija aiškino, kad jai buvo duotas toks nurodymas iš aukščiau. O „esantys aukščiau“ – vienas atostogavo, kitas iš viso dėjosi nieko nežinąs... Bet ką čia Utena – ir Vilniuj buvo nesklandumų: kai minioje jau plevėsavo daugybė trispalvių ir žmonės giedojo Lietuvos himną (Tautišką giesmę), LKP CK sekretorius pažadėjo nacionalinės vėliavos klausimą nagrinėti vyriausybės lygiu ir suteikti įstatyminį pagrindą... O kol kas „kažkokia neaiški komunalinė tarnyba nupjovė trosus“, ir vėliava nebuvo iškelta...

Liepos 28 dieną apie liepos 23-iosios dviratininkų ekologinį žygį žinutę rajono laikraštyje „Lenino keliu“ parašė R. Valančiūnas, paminėjęs, kad daugiau kaip 100 žmonių dviratininkų kolona lankėsi Utenoje, kad „...Tarybų aikštėje žmonės atidžiai klausė (mikrofonų nebuvo) LTSR Mokslų Akademijos darbuotojo Rimanto Astrausko ir vilniečio persitvarkymo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės

nario rašytojo Virgilijaus Čepaičio žodžių. Uteniškiai jiems pateikė klausimą, išreiškė pageidavimą surengti susitikimą – akistatą su miesto vadovais“. Vis dėlto užsiminti, kad vienas iš tų vadovų (rodos, LKP RK II sekretorius V. Filipovas) žygio dalyvių nepanoro įsileisti, taip ir nepriminė [Lenino keliu, 1988 07 28].

Renginių suvaržymas

Visuomenės aktyvėjimas – susirinkimai, mitingai, gatvės eitynės, demonstracijos – partijai ir vyriausybei kėlė vis didesnę nerimą. 1988 08 02 LTSR Aukščiausiosios Tarybos prezidiumo pirmininkas V. Astrauskas ir sekretorius J. Gureckas išleidžia įsaką, kuriuo panašių renginių organizatoriai gali būti baudžiami bauda iki 300 rublių, o išimtiniais atvejais – administraciniu areštu iki 15 parų. Už tokius pačius „nusikaltimus“, padarytus pakartotinai tais pačiais metais, – bauda 1000 rublių, arba pataisos darbai nuo vieno iki dviejų mėnesių, išskaitant 20 procentų uždarbio, arba taikant administracinį areštą iki 15 parų. Po šių „nusikaltimų“ galėjai sulaukti jau 2000 rublių baudos ir laisvės atėmimo iki pusės ar net iki metų [Vakarinės naujienos, 1988 08 04].

S. Kašausko ir V. Tvarijono susikirtimas

1988 metų rugpjūčio 29 Utenos kultūros (šaulių) namuose buvo surengtas Stasio Kašausko knygos (NE) TIESOS SAKYMAS aptarimas. Be knygos autoriaus, atvyko dar Sąjūdžio aktyvistai – V. Čepaitis, A. Šaltenis, A. Medalinskas. Knygos aptarime dalyvavo ir rajono komunistų partijos pirmasis sekretorius Vytautas Tvarijonas. Kai kurie tiesūs ir atviri rašytojo žodžiai suerzino sekretorių. Girdamasis žemės ūkio pasiekimais ir išaugusia Utenos pramone (trikotazo fabrikas, mėsos, pieno, alaus kombinatai), V. Tvarijonas paminėjo, kad dabar vienam Lietuvos gyventojui tenka 145 kilogramai mėsos. Kai žmonės prikišo, kad tos mėsos mūsų parduotuvėse nėra, kad ji kažkur išvažiuoja, sekretorius išsisuko, pareikšdamas, kad jis pats mėsos nevalgo. Pasakyti, kad ta žemdirbių užauginta mėsa važiuoja į Rusiją, kad tam ir geležinkelis nutiestas, sekretorius neišdrįso. Kai jis dar mėgino kalbėti apie rūpinimąsi kultūra, buvo atkiršta, kad „rūpinimasis“ akivaizdus: Utena iki šiol neturi kultūros namų (aptarimas vyko buvusiuose Šaulių namuose), net ir dabar į susitikimą atėję žmonės priversti stovėti vestibulyje, koridoriuje.

Tą patį vakarą svečių padrašinti uteniškiai įkūrė Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio rėmimo grupę, o minėti oponentai rugsėjo ir spalio mėnesiais dar apsižodžiavo ir „Tiesos“ laikraštyje [žr. 1988 09 22 ir 1988 10 06], o paskui savo garbę gynė net teisme.

LPS iniciatyvinė grupė

Jau minėtą rugpjūčio 29 dieną į Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio iniciatyvinę grupę pasiūlyti:

1. Breiva Vytenis – mokytojas
2. Panavas Petras – mokytojas, poetas
3. Eismantas Valentinas – mokytojas
4. Eitminavičius Stepas – mokytojas
5. Jonuškienė Rūta – mokytoja
6. Petronis Vytautas – mokytojas

7. Šimonėlis Antanas – mokytojas
8. Šaltenis Rapolas – mokytojas
9. Petniūnas Simonas – notaras
10. Galeckas Jonas – gydytojas
11. Preikša Kazimieras – gydytojas
12. Juodzevičius Balys – muziejaus direktorius
13. Baniulis Petras – kunigas
14. Pranevičius Jonas – kunigas, dekanas
15. Surgailis Andrius – dailininkas
16. Šimonėlis Jonas – dailininkas
17. Kupriūnas Klemensas – dailės dirbtuvių vyr. dailininkas
18. Čepukas Donatas – rajono laikraščio skyriaus vedėjas
19. Marcelienė Danutė – rajkoopsajungos partinės organizacijos komiteto sekretorė
20. Puodžiukas Sigitas – komjaunimo rajono komiteto sekretorius
21. Jucius Vygandas – Jotaučių tarybinio ūkio direktorius
22. Tutkus Algirdas – Leliūnų kolūkio pirmininkas
23. Šiukščius Algirdas – KMK-23 darbuotojas

Ekologai reikalauja tvarkos

1988 09 17 rajono laikraštis „Lenino keliu“ išspausdino Tauragnų apylinkės deputatų ir Klykių kaimo gyventojų laišką, kuriame piktinamasi netoli ežero įrengtu Mėsos kombinato atliekų sąvartynu, iš kurio eina nepakenčiama smarvė, o pavasarį ir per liūtis upeliais plūsta srutos. Žmonės ne kartą dėl to skundėsi rajono vykdomajam komitetui, bet kombinatas teisinosi, kad neparuoštas sąvartyno projektas, tad sakė: pylėme ir pilsime.

Norėdama apraminti žmones dėl rajono ekologinės būklės, partijos rajono komiteto žemės ūkio skyriaus vedėjas su rajono laikraščio redakcija paruošė medžiagą apie Utenos miesto ekologinę būklę. Aptarta kanalizacijos įrengimų būklė, pažadėta tiesti apvažiavimo kelius, panaikinti prie Klykių ežero įrengtą mėsos kombinato sąvartyną. Pripažinta, kad mėsos, pieno, alaus kombinatų atliekos – mėšlas, kraujas, riebalai, pieno produktų atliekos, mielės ir kita – vežamos į Biliakiemio kolchozo laukus ir be tvarkos verčiamos. Pareikšta priekaištų ir dėl oro taršos. Didžiausiomis teršėjomis pripažintos mieste veikiančios 22 katilinės. Nustatyta, kad leistinas normas viršija ir autotransporto išmetamos dujos, ypač J. Basanavičiaus gatvėje.

Po Černobylio katastrofos kilo nerimas ir dėl Ignalinos atominės elektrinės darbo saugumo. „Po Černobylio katastrofos mes nebegalime gyventi tylėdami, nebegalime gyventi apimti nežinios“, – pareiškė sąjūdininkai ir pakvietė rugsėjo 17 į akciją – „Gyvybės žiedu“ apsupti elektrinę“, o kryžkelėse rengti piketus ir reikalauti tarptautinės ekspertų komisijos. Remiantis rugpjūčio 2 d. įstatymu, rengti mitingą prie AE buvo uždrausta.

Visuomenei nerimą ir pagrįstą susirūpinimą kėlė lietuvių kalbos padėtis. Lietuvos aukštosiose mokyklose daugelis dalykų imta dėstyti rusų kalba. Lietuvių studentų skaičius mokyklose mažėjo, o rusų, lenkų – didėjo. Mokyklose didinamas rusų kalbos pamokų skaičius, o lietuvių kalbai lieka vis mažiau pamokų. 1980 metais įvestos rusų kalbos pamokos net vaikų darželiuose, prievarta brukama dvikalbystė. Daugelis baigusių aukštąjį mokslą nebemoka pakenčiamai kalbėti ir rašyti lietuvių kalba. Tokia padėtis privertė priimti įstatymą, ginantį gimtosios kalbos teises.

„Mokslinė“ konferencija

Sovietų valdžios Lietuvoje 70-mečiui LKP Utenos rajono komitetas nutarė krinkančioms avelėms gražinti protą ir 1988 09 21 kultūros namuose surengė „mokslinė“ konferenciją, į kurią buvo sušaukti rajono kultūros ir švietimo darbuotojai. Su paskutiniais istorikų atradimais supažindino M. Tamošiūnas, J. Bagušauskas, J. Čaplikas, K. Tamašauskas ir J. Jermalavičius. Istorikas J. Jermalavičius (vėliau jis tapo platformininku, kovojo prieš nepriklausomybę ir pateko į kalėjimą) skaitė pranešimą „*Naujo mąstymo formavimas persitvarkymo sąlygomis*“. Formuodamas „naują“ mąstymą persitvarkymo sąlygomis, pats taip ir liko seno mąstymo stagnatorius ir savo samprotavimais sukėlė klausytojų pasipiktinimą. Kai sąjunginiai žurnalai spausdino didžiulius straipsnius apie teisėtumo pažeidimus Sovietų sąjungoj, istorijos mokslų daktaras J. Jermalavičius „naujoviškai“ mėgino klausytojus įtikinti, kad žmonių trėmimai buvo ne tik teisėti, bet ir reikalingi. Kalbėdamas apie Sąjūdį, jis pareiškė nuomonę, kad Sąjūdis į politiką neturėtų kištis, jo veikla turėtų apsiriboti ekologija.

Konfiskuoja laikraščius

Visa respublikos spauda buvo komunistų partijos rankose. Laikraščių redaktoriai, net ir pažangesni, bijodami prarasti darbą, nedrįso reikšti savo „atskirą“ nuomonę. Gal kiek drąsesni buvo „Gimtojo krašto“ redaktoriai. Prasidėjus sąjūdžiui, pradėti leisti nauji laikraščiai, bet jų tiražai buvo per maži, o paklausa buvo didžiulė, tad įvairiomis priemonėmis buvo dauginami, kopijuojami. Deja, kopijavimo priemonės tada dar buvo primityvios ir griežtai saugomos, o pažeidėjai baudžiami.

LPS Utenos rajono iniciatyvinė grupė Utenos rajono ir Lietuvos TSR prokurorams nusiuntė tokį užklausimą: „1988 m. rugsejo 22 d. iš piliečio Juliaus Jarmalavičiaus, dirbančio Eksploataciniame techniniame ryšių mazge buvo konfiskuoti mūsų Sąjūdžio grupei priklausantys leidiniai: *Kauno aidas* Nr.1, *Sąjūdžio žinios* Nr.20, 23, 25, 28, 35. Kuo remiantis tai padaryta?“ Užklausimą pasirašė J. Šimonėlis, K. Kupriūnas ir B. Juodzevičius. Kadangi per 2 savaites atsakymas negautas, Utenos rajono prokurorui buvo išspausdintas viešas laiškas ir jo veiksmai prilyginti 19-to amžiaus spaudos draudimui. Priekaištauta, kad konfiskuojami leidiniai legaliai spausdinami ir kabinami miestų vitrinose, kad krata daryta remiantis kažkokia slapta instrukcija, o darant kratą nebuvo kviestinio, nesurašytas protokolas.

1988 10 05 10 valandą Julius Jarmalavičius buvo pašauktas į rajono vykdomojo komiteto administracinę komisiją. Bet komisijos nutarimu J. Jarmalavičius nubaustas tik 5 rublių bauda.

1988 10 13 prokuroras K. Rakauskas davė atsakymą dėl Sąjūdžio spaudos konfiskavimo, o Bulatovas sutiko leidinėlius gražinti.

Iš Lietuvos TSR prokuratūros 1988 10 29 gautas atsakymas Nr.22/88-17 35, kuriame aiškinama, kad dauginimo aparatais pavienių asmenų užsakymus atlikinėti draudžia poligrafijos ir dauginimo barų steigimo ir naudojimo instrukcija. Kiekvienam užsakymui turi būti išduotas atskiras leidimas. Girdi, J. Jarmalavičius tokio leidimo neturėjo, o *Kauno aidą* ir *Sąjūdžio žinias* laikė patalpoj, kur tuos leidinius laikyti draudžiama.

Pirmasis mūsų Sąjūdžio mitingas

LPS Utenos rajono iniciatyvinė grupė nutarė 1988 09 25 stadione surengti mitingą ir kreipėsi į rajono vadovybę. Rajono vadovybė, matyt, mitingo nenorėjo ir ieškojo būdų jį sutrukdyti. Sporto komiteto pirmininkas Misiūnas pareiškė, kad į „Utenio“ stadioną neįsileis. Girdi, žmonės ištryps, iškapstys stadiono veją. Mitingą siūlė rengti hipodrome. Po ilgų aiškinimų leidimą pavyko gauti. Atrodo, kad nurodymą trukdyti Sąjūdžio veiklą jis buvo gavęs iš LKP rajono komiteto.

Stadione susirinko didžiulė minia žmonių. Virš estrados plazdėjo trispalvė, akį traukė jau primirštas Vytis. Žmonės dainavo „Lietuva brangi“ ir kitas patriotines dainas. Mitingą pradėjo Sąjūdžio iniciatyvinės grupės narys poetas Petras Panavas, sakydamas, kad atėjo laikas naujai pažvelgti į istoriją ir dabartį. Tai mūsų pačių rūpestis, ir niekas kitas to nepadarys.

Mitinge kalbėjo svečiai iš Vilniaus – filosofas B. Kuzmickas, architektas A. Nasvytis, ekonomistė K. Prunskienė, dailininkas A. Šaltenis. Svečiai supažindino su vis labiau įsisiūbuojančia Sąjūdžio veikla, kalbėjo apie atsivėrusius kelius tautinei kultūrai, ekonominiam savarankiškumui.

Mintimis apie vietos problemas dalijosi dailininkas Jonas Šimonėlis, pedagogas V. Eismantas, kunigas P. Baniulis, darbininkai S. Laskauskas ir V. Dičiuvienė, gydytojas K. Preikša, mokytoja R. Jonuškienė ir kiti. Kalbėtojai reiškė nerimą dėl rajono ekologinės būklės, dėl oro ir vandens taršos, dėl Ignalinos atominės elektrinės keliamo pavojaus, dėl kultūros vertybių naikinimo, dėl gimtosios kalbos užteršimo, dėl nepakankamo dėmesio sveikatos apsaugai ir kita. Mitinge dalyvavę atsakingi rajono darbuotojai (Kunca, Simonavičius, Mekienė, Laurinavičius...) atsakė į kai kuriuos iškeltus klausimus. Mitingas užbaigtas Himnu – „Tautine giesme“, kurio spausdinti tekstai buvo įteikti visiems mitingo dalyviams.

[Lenino keliu, 1988 10 01].

Kunigo vikaro Petro Baniulio kalba LPS mitinge

Niekieno neverčiami, nevaromi ir įkyriai neraginami, gal tik į sąžinės balsą įsiklausydami ir pabodusį savo tautiškumo jausmą užčiuopę, susirinkome šiandien į šį mitingą, kad galėtume išklausti ir tarti Tiesos žodį, kad galėtume pajusti vienybės jėgą – mylime tą pačią Tėvynę Lietuvą ir sielojamės dėl jos šiandienos ir rytdienos, kalbame ta pačia kalba – lietuviškai ir branginame tas pačias dvasines vertybes, tarp kurių ne paskutinę vietą užima ir tikėjimas, ir artimo meilė, ir dora.

Skaityti Lietuvos istorijos puslapius ir nesijaudinti – neįmanoma. Kiek daug juose kančios, skausmo, ašarų, kraujo. Kiek daug sunkiausių išbandymų teko patirti mūsų tautai!

Kelis dešimtmečius tikintis žmogus buvo išstumtas iš viešojo gyvenimo, nors buvo deklaruojama – „pas mus visi lygūs.“ Ateizacijos procesas sužalojo ne vieno mūsų tautiečio sąžinę, kai žmogus turėjo kalbėti ne tai, ką jautė ir galvojo, ir daryti ne tai, ką sakė; kai turėjo atsižadėti ir niekinti tai, kas jo tėvams, o gal ir jam pačiam, buvo šventa.

Nežiūrint visų nepakeliamų išbandymų, mūsų tauta atsigaudavo, išgydydavo skaudžias praeities žaizdas ir vėl tvirtai žengdavo į ateitį. Taip buvo šio amžiaus pradžioje, atkūrus Lietuvos Nepriklausomybę, panašią situaciją išgyvename ir šiandien. Lietuva vėl kyla ir ruošiasi žengti naują tvirtą žingsnį į ateitį.

Ar šis žingsnis bus žengtas, priklauso nuo mūsų visų – nuo mūsų tautinio susipratimo bei ryžto gyventi dorai, laisvai ir pilnaverčiai. Šiandien iš naujo prisimename esą lietuviai, vaikai savo protėvius, kurie savo krauju iškovojo mums teisę gyventi šiame žemės lopinėlyje, kurie savo prakaitu, pūslėtomis rankomis ir dvasia ne tik mus maitino ir augino, bet ir sukūrė tą kultūrinį bei dvasinį palikimą, kurio tiek daug jau spėjom prarasti, tačiau kurio dar šiek tiek ir liko. Privalom ne tik jį išsaugoti, bet puoselėti ir kurti. Dievas, sutvėręs pasaulį, tolesnį jo kūrimą pavedė žmogui, t.y.

ir mums visiems, čia susirinkusiems. O kūrėju gali būti tik dvasiškai subrendęs, tvirtai suaugęs su savo tautos šaknimis. Kad Lietuva turėtų tokių asmenybių, būtina jų augimui sudaryti palankias sąlygas. Pagrindinė jų – tai demokratinės tautos gyvenimo garantijos. Kai kas šiuo atžvilgiu jau padaryta – atsikratėme baimės jausmo, drąsiau pradėjome kalbėti, ką galvojame, veidu atsigręžėme į tautos istoriją.

Sakydami, kad šiandien laisviau ir geriau gyvename, visus anuos reiškinius priskiriame Stalino asmens kulto ir stagnacijos laikotarpiams. Gal ir pasidžiaugti bei pasididžiuoti reikėtų, kad Bažnyčia išliko vienintele institucija šalyje, negarbinusia Stalino ir nedėkojusia „lično Leonidu Iljičiu“. Nors negarbino ir nedėkojo, bet kančios neišvengė. Tremtį kentė kas trečias Lietuvos kunigas ir keturi iš penkių vyskupų (vyskupas Borisevičius sušaudytas, vysk. Reinys mirė kalėjime). Įkalinta ir išstremta daugybė katalikiškų organizacijų veikėjų, daug uolių tikinčiųjų; uždaryta visa katalikiška spauda, mokyklos, organizacijos, uždaryta nemaža bažnyčių, trys kunigų seminarijos, išvaikyti vienuolynai. Metai kiti skiria mus nuo to laiko, kai kunigai už vaikų katekizaciją buvo baudžiami administracine tvarka. Už kunigų pakvietimą į atlaidus taip pat buvo baudžiama. Man pačiam teko susidurti su ta biurokratine tvarka. 1986 metais liepos 27 d. per atlaidus Pakalnių bažnyčioje dalyvavo dar du kunigai. Už tai pagal administracinės bylos Nr.111 nutarimą man paskirta 25 rub. bauda. Nemaniau ir dabar nemanau, kad buvo už ką bausti. Spalio 15 d. teismo vykdytojas, atėjęs į namus, areštavo man priklausiusį suvenyrą – kūrybinį darbą „Lėkštė“, įkainotą 76 rubliais. Ar užteko tos sumos atlyginti rajono vykdomajam komitetui už jų pažeistas teises, dalyvaujant atlaiduose, nežinau – niekas neinformavo.

Sudegė Tauragnų bažnyčia. Žinoma, buvo apdrausta. O kur draudimo pinigai? Tikintieji negavo draudimo kompensacijos, nors mokesčius mokėdavo kasmet.

Bėga laikas. Visuomenė tvarkosi ir persitvarko, bet Bažnyčios atžvilgiu žymesnių poslinkių nematyti. Tiesa, žadama daug...

Treji metai žadama, ir vis atidedami nauji įstatyminiai aktai religijos ir Bažnyčios klausimu. O tų įstatymų projektų iki šiol niekas nematė.

Nuspręsta ir žadama sugrąžinti Klaipėdos bažnyčią. Nesugrąžinta tikintiesiems Lietuvos krikščionijos lopšys – Vilniaus Katedra, šv. Kazimiero bažnyčia taip pat tebeprofanuojama. Tiesa, žada grąžinti

Vilniaus miesto tikintiesiems, kurie kreipėsi dėl naujos bažnyčios statymo naujuose mikrorajonuose, atsakyta, kad „Vykdomojo komiteto nuomone įregistruoti naują religinę bendruomenę naujuose gyvenamuose rajonuose ir statyti naujus maldos namus netikslinga.“

Panevėžio miesto tikintiesiems, besirūpinantiems šv. Trejybės bažnyčios grąžinimu, buvo atsakyta, jog grąžinus bažnyčią tikintiesiems, nukentėsiąs miesto kultūrinis gyvenimas. Situacija kaip šv. Rašte. Šv. Mato evangelijoje parašyta apie rašto aiškintojus ir fariziejus: „*Visa, ką jie liepia, darykite ir laikykitės, tačiau nesielskite, kaip jie elgiasi, nes jie kalba, bet nedaro. Jie riša sunkias, nepakeliamas naštas ir krauna žmonėms ant pečių, o patys nenori jų nė pirštu pajudinti.*“

Viešumas, demokratija...

Šias vertybes brangina ir propaguoja LPS, suteikdamas tribūną ir žodį, paremdamas bent morališkai kiekvieną gerą pastangą ir veiksmą, padedančius tas vertybes įtvirtinti. Tepadeda Dievas visiems mums žengiant nauju keliu, ir žingsnius mūsų telydi Šviesa ir Tiesa.

Gydytojo Kazimiero Preikšos kalba

Lietuva šią vasarą prabudo iš ilgalaikio miego. Iš miego, sukkelto propagandinių šūkių, melo ir alkoholio. Mano kartai buvo nuolat kalama į galvą: „*Mes nenorime malonių iš gamtos, paimti jas – mūsų pareiga!*“ Paimti, atimti, išplėšti, pavogti... Gamta kantri, bet nemarši. Nors buvo perspėjančių balsų, tačiau į juos buvo žiūrima vos ne kaip į Tėvynės išdavikus.

Šiuo metu Kėdainiai Lietuvą prausia sieros rūgšties aerozoliais, Akmenė dusina cemento dulkėmis. O Elektrėnai, Jonava, Mažeikiai ir pagaliau Ignalinos branduolinis dinosauros, pakibęs virš mūsų galvų kaip Damoklo kardas. Iš centrinių žinybų valdininkijos mes gavom tiek dovanų, kad nuo jų gausumo jau smarkiai daugėja vėžinių susirgimų, apsigimusių kūdikių, alerginių ligų.

Susimąstykime, ar ne dėl mūsų kaltės upėje atsirado spalvota degalų dėmė, ar ne dėl besaikio trąšų vartojimo užterštas vanduo, rūksta kenksmingi dūmai. Pasidairykime, kokia tvarka kieme, gatvėje, ūkyje ar gamykloje. Lietuvos ateitis priklauso nuo mūsų visų ir nuo kiekvieno žmogaus, o pirmiausia – nuo sąžinės.

Kartais gėda klausyti, kai teisinasi: reikia projekto, reikia milžiniškų lėšų, nors dažnai užtektų tik grėblio ir šluotos!

Kai žmonės sužinojo apie šį renginį [Sąjūdžio mitingą], pasipylė rašteliai, telefono skambučiai. Gyventojai informavo apie ekologinę netvarką rajone: ties Klykių ežeru – dvokiantis mėšos kombinato sąvartynas, transporto piko valandomis Basanavičiaus gatvėje oras nepavydėtinas, o čia dar anglimi kūrenama Buitinio kombinato katilinė. Miesto upelius naftos produktais teršia ir abi autotransporto įmonės, Skaistašilio sąvartynas. Gruntinis vanduo mineralinėmis trąšomis teršiamas Norvaišių tarybiniame ūkyje, kartu pilamas sveikų ir leukoze sergančių karvių pienas... Taip guodėsi eiliniai žmonės, o valdininkai ieško būdų, kaip pasiteisinti.

Kraštonos upelis naftos produktais ypač užterštas prie tilto ties Vidaus reikalų skyriumi. Ten yra šaltinis, o milicijos kieme plaunamos mašinos. Tai čia kokio projekto reikia? O pavyzdžiu galėtų būti ir Krokulės šaltinis prie Užpalių, nors ten etatinių valytojų nėra.

Pažiūrėkim, kaip atrodo mūsų aikštės po kokio renginio, po žirgų lenktynių. Kodėl taip yra? Atsimenu, tėvas ausį nusukdavo, jei vaikas nuspjaudavo į upę. Nukritusį duonos gabalėlį turėdavai pakėlęs pabučiuoti ir atsiprašyti. O kas daros dabar? Viršininkai bet kokia kaina vykdo planus, nors žmogus ne vien duona gyvas.

Kelia rūpesčių ir žvėrių apskaita. Vienas kolūkio miškininkas dejuoja, kad laukuose ganosi gal bent 50 šernų, o medžiotojai suskaičiuoja tik 8. Įdomu, kad šernai knisa tik privatininkų bulves, kolūkio bulvių neliečia – perdaug nuodų ir nitratų! Šernai pasirenka bulves, o žmogus parduotuvėje negali pasirinkti: ką atvežė, tą pirk! O kolūkio agronomui nitratų normos nerūpi.

Dėl mūsų apsileidimo ir trumparegiškumo mūsų upių tėvas Nemunas, Kuršių marios, Baltijos jūra jau artėja prie mirties ribos. Jei būsim abejingi, ir gamtos, ir žmonių laukia žūtis.

Sigito Puodžiuko žodis

Neseniai Lietuva pabudo iš letargo miego. Daugybę metų mūsų visuomenė buvo nuodijama stalinizmo ir stagnacijos nuodais, kurie suparalyžiavo mūsų protą, dvasią ir valią. Vedami užtemdyto proto, mes griovėme kryžius, sprogdinome ir užkasinėjome lyg maro virusus brangius mūsų tautai paminklus.

Noriu papasakoti vieno Vyžuonų paminklo istoriją, kurią liepos mėnesį sužinojo rajono komjaunimo komitetas. Apie šį paminklą 1938 m. rašė moksleiviams skirtas žurnalas „Žvaigždutė“: „*O paskui paupiu nuėjome pas šaunų ūkininkaitį St. Gučių. Gražiai jo ūkis vedama. Gražus sodelis, medelynas, darželis. Tai jis su P. Zabulioniu ir a. a. K. Saladžium vaikas būdamas, ketverius metus ant Kartuvių kalnelio Vytauto Didžiojo garbei paminklą statė, kol jį 1931 m. su didelėm iškilmėm pašventino.*

Žiūrėjom į Stasio rausvą veidą, klausėmės jo skardaus balso ir vaizdavomės: vaikai taupo pinigų, surenka 210 litų, naktimis nemiega, akmenis renka, braižo, paminklą lipdo, ilgus metus vargsta, kol galų gale pats Respublikos Prezidentas jais susidomi ir pasikalba...“

Sujaudino šio paminklo istorija nuo jo pastatymo iki nugriovimo. Nedaug prabėgo metų, ir paminklas virto taikiniu, o vėliau dažnų išgertuvių vieta, apaugusia tankiais krūmais. Laukti, kol

dingingas piemenukų statinys suirs, negalėjom. Mes, penki komiteto vyrai, pasiėmę kirvius, pradėjome kapoti akacijas. Mums į pagalbą atėjo Vyžuonų žmonės su technika. Gera buvo dirbti, kai jautėme vietos žmonių pritarimą. Ant pastolių, kuriais buvo apsuptas paminklas, užlipo restauratoriai R. Repšys ir P. Petrauskas. Materialiai parėmė Vyžuonų kolūkis. Dabar gera, kad, nuardžius pastolius, jau galima paminklo papėdėje padėti gėlių.

Norėčiau padėkoti Vyžuonų mokiniams ir VVPI studentams, kurie laisvalaikiu atkasė kitą paminklą, skirtą Vilniaus krašto atgavimui..

Darbu yra daug, tad noriu paprašyti nelikti abejingiems, padėti atgauti tai, ką tauta buvo praradusi. Dar reikės daug talkų paminklo aplinkos sutvarkymui, tad dar ne kartą kreipsimės pagalbos.

Rūtos Jonuškienės žodis

Pačia brangiausia kaina sumokėjo tauta už šiandien vėl žėrinčias tautinės vėliavos spalvas ir todėl gėda, kai Sąjūdžio ženklelį prisisegęs jaunas žmogus savo žodžius palydi keiksmiais, stumdomi eilėse prie alkoholio ar padūmavusiomis akimis šlitinėja gatve. „Jaunime, šviesesnis pasidaryk!“ – ragino kadaise rašytoja Žemaitė. Labai aktualūs jos žodžiai ir šiandien.

Lietuvos jaunimas šią vasarą surengė keletą gražių akcijų, kurių vieną norėčiau paminėti. Tai ekologinis dviračių žygis per Lietuvą. Uteniškiai gerai žino jį, nes būtent šito žygio dalyviai pagarsino visai respublikai Uteną kaip nelabai kultūringą miestą. Čia dviratininkus nusodino nuo dviračių ir neįleido į hipodromą susitikti su miesto visuomene.

Nuo to liepos sekmadienio praėjo nemažai laiko, tačiau kaltininkų, kurie taip padarė, lyg ir nėra: bėdą verčia vienas kitam. O mes norime žinoti konkretų asmenį, davusį nurodymus sužlugdyti kilnų jaunimo žygį.

Noriu papriekaištauti miesto vadovams, kad gražios rajono žmonių idėjos yra priešpastatomos neaiškiam laukimui. Surinktos lėšos Jono Basanavičiaus paminklo restauravimui, gražiai paminklo atgimimo darbai nušviesti laikraštyje ir per vietinį radiją. Bet paminklas apkaltas pastoliais stovi jau kelintas mėnuo.

Šalia J. Basanavičiaus paminklo – paminklas stalinizmo aukai Jeronimui Uborevičiui. Būtina kuo skubiau iškalti čia šio žmogaus gimimo ir mirties datas, ypač mirties datą, nes jos nebegaubia jokia paslaptis. Tik šitaip galima pagerbti mūsų žemietį.

Dar neatpratome nuo beprasmių lozungų. Ant Utenos miesto įmonių, įstaigų, organizacijų fasadų – daugybė šūkių. O kiek rėkiančių lozungų ragina dirbti! Tik neaišku, ar kuris nors padėjo išauginti nors saują grūdų, primelžti daugiau pieno ar nors kiek aptvarkyti aplinką.

Kam reikalinga tokia agitacija ir propaganda? Negi šūkiu padarysi geresnį daiktą ar priversi Dauniškio mikrorajono gyventojus būti sąžiningais, nors ant namo sienos žodžiai rėkte rėkia: „*Valstybė – tai mes. Būkime sąžiningi!*“

Šaukiasi sprendimo Utenos miesto vaikų ir jaunimo užimtumo problemos. Pionierių namai, jaunųjų technikų stotis, jaunųjų gamtininkų stotis – tai trys gryčelės, kur nėra elementarių sąlygų dirbti su vaikais. Ne kuo geriau su Dailės ir Muzikos mokyklomis. Jau daug metų žadama, bet nieko nedaroma. Jaunieji gamtininkai norėtų įsikurti senojoje geležinkelio stotyje, net žada patys ją paremontuoti, tvarkyti parką, įrengti ekologinį taką. Tik kažin ar neatiteks ji kokiam verslininkui, kuris pardavinės alų ar koldūnus, o vaikai ir toliau trinsis avariniame name...

Mėgstame pasišaipyti iš visokių pankų, rokerių, metalistų. Lengviausia nuversti jų pašiūres, išvaikyti ar pačius patampyti po tam tikras įstaigas. Bet ką mes pasiūlom? Jaunimo kavinę su purvinom staltiesėm? Ten ne tik jaunimui, bet iš gatvės užėjusiam nėra kas veikti – tuščia, nyku, nejauku! Ilgai kartojome: „Vaikai – mūsų ateitis!“ Bėda, kad ta ateitis vis atidedama ateičiai.

Tarp mūsų vadovų dar per daug laukiančių ir abejojančių. Gana laukti. Atėjo darbų metas. O savo poziciją galime parodyti tik darbais.

Norim savo laikraščio

Sąjūdis viešumon kėlė vis daugiau įvairių problemų. Nors rajono laikraštis pateiktą medžiagą dažniausiai spausdindavo, bet greitai informuoti visuomenę buvo sunku. Tiesa, maršrutiniais autobusais buvo gaunama „Sąjūdžio žinių“ numerių, pakliūdavo vienas kitas Kauno, Šiaulių ir kitų miestų sąjūdininkų leidžiamas laikraštėlis, bet vieno šimtams nepadalysi, ypač, kad Utenoj dauginimo aparatūra buvo griežtai saugoma. Be to, tie laikraščiai rašė ne apie mūsų rajoną.

Jau 1988 12 22 Sąjūdžio tarybos posėdy tariamasi apie savo laikraščio leidimą. Paaiškėja, kad reikia kreiptis tarpininkavimo į Sąjūdžio seimo tarybą, o paskui prašyti leidimo LKP CK.

Parinkus pavadinimą „*Aukštaitis*“, paskelbiamas „galvutės“ konkursas. Jį laimi Ed. Zitikis. Kol iš LKP CK dar nebuvo gautas nuolatinis leidimas, laikraščio medžiagą reikėjo vežti į „Glavlitą“ (sovietinę cenzūrą).

Artėjant LPS rajono steigiamajai konferencijai, „Lenino keliu“ laikraštis išspausdina Sąjūdžiui skirtą puslapį „*Pragiedruliai*“, kuriame prisimintas Vaižganto laikų laisvės pavasaris, sąjūdis, įveikęs, rodo, amžiną, neįveikiamą rusišką žiemą.

Tame pačiame laikraštyje Sąjūdžio veiklą aptaria LPS seimo narys B. Juodzevičius:

Sąjūdis ir mūsų viltys

Kaip didinga pavasarį iš krantų išsiliejusi upė, šią vasarą ir rudenį gatves, miesto aikštes ir stadionus užtvindė Lietuva, ilgai brandinusi viltį gyventi demokratiškai ir nepriklausomai. Ryškiomis vėliavų spalvomis sužėrėjo miestai, pagaliau trispalvė suplazdėjo ir Gedimino kalne. Vėl Vinco Kudirkos žodžiais reiškiamo savo šviesos ir tiesos ilgesį.

Šią vasarą, gražiai susiėmę už rankų, dainuodami apie tiek vargų patyrusią Tėvynę, pajutome, kad mūsų širdys dar gali plakti vienu taktu, kad turime tuos pačius džiaugsmus, rūpesčius, viltį. Pajutome, kad esame nedidelė, bet išdidi ir vieninga tauta.

Dešimtis metų tylėjusi, tauta prabilo, norėdama viešai mitinguose išsakyti savo nuoskaudas, tiesos troškimą ir šviesesnės ateities ilgesį.

Bet laisvės kaina visada didelė. Dažnai ji pareikalauja net gyvybių. Rugsėjo 28 dieną ir prieš mūsų taikingą demonstraciją Vilniuje buvo pavartota brutali jėga, bet šimtai tūkstančių žmonių pareikalavo išaiškinti nusikaltusius, ir žmonių balsas buvo išgirstas.

Svaiginančio entuziazmo ir mitingų dienos jau lyg ir praeina. Atėjo darbų metas. Įvyko Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas, neseniai Seimo posėdyje apsvarstytas Lietuvos Konstitucijos projektas. Jos naujoji redakcija jau paskelbta „Atgimimo“ 7 numeryje.

Brežnevinė biurokratija, pajutusi iš po kojų slystant žemę, sujudo. Juodašimtiškai pasišiaušė „Vienybė“ („Jedinstvo“), liaudies vardu pradėjusi ardomąją veiklą ir pasišovusi lemti Vilniaus ir Lietuvos ateitį. Tad mes tik pritarti galėtume J. Janonio žodžiams:

„Pailsėti dar ne laikas,

Tai dar tik kovos pradžia...“

Persitvarkymo priešai pradėjo lieti pamazgas ant Sąjūdžio, siekdami sukompromituoti, apjuodinti jį žmonių akyse. Keista šiandien ir nesuprantama, kaip kai kurie piliečiai, 10 – 15 metų gyvenę respublikoj, nerado reikalo išmokti jos kalbos. Maža to. Jie pasišovė spręsti mūsų tautos reikalus, kelia vėjus: lietuviai mus skriaudžia, verčia lietuviškai kalbėti!

1945 – 1952 metais į Irkutsko ir Krasnojarsko apylinkes buvo išvežta šimtai tūkstančių lietuvių. Ar jie reikalavo Sibire įvesti lietuvių kalbą? Dirbdami katorginius darbus, sutinę nuo bado, jie per

trejetą mėnesių pramokdavo rusiškai. Taigi reikalavimams ir pretenzijoms yra ribos. Ar neperžengia jų mieli broliai?

Sąjūdis, kaip ir respublikos vyriausybė, reikalauja nutraukti biurokratinį Maskvos diktatą kitoms respublikoms. Karštą Lietuvos gyventojų protestą sukėlė TSRS Konstitucijos pakeitimų ir papildymų projektas, o ypač 73, 74, 75 straipsniai, visiškai paneigiantys respublikų teisę pačioms spręsti savo klausimus. Į protesto akciją prieš šios Konstitucijos priėmimą ir svarstymą aktyviai įsijungė ir mūsų rajono gyventojai, ypač pensininkai, surinkę beveik 30 tūkstančių parašų. Atmetus vaikus ir paauglius, tai absoliuti gyventojų dauguma.

Šiandieną išlydime į TSRS Aukščiausiosios Tarybos sesiją mūsų deputatę Rimutę Matuliauskienę, tikėdami, kad ji Maskvoje išreikš mūsų rajono gyventojų valią, parems vyriausybės ir Sąjūdžio priesakus, gins mūsų tautos orumą ir garbę.

Neseniai praėjo rajono partinė konferencija. Stagnacijos metais susikompromitavę asmenys užleidžia vietas jaunimui. Tikimės, kad naujų jėgų plūstelėjimas įlies daugiau demokratijos ir į partines organizacijas.

Bet artėja rinkiminė kampanija. Rinkimų tvarka ir eiga parodys, ar mes mokame kovoti dėl savo teisių, dėl demokratijos. Argi neskaudu, kai tūkstančiai žmonių, atidavę balsus „už geriausius iš geriausių“, net nežino savo rinkiminės apygardos deputato? Beje, dalis buvusių TSRS Aukščiausiosios Tarybos deputatų net negyvena mūsų respublikoje!

Rinkimuose kandidatais turime kelti žmones, kuriuos gerai pažįstame. Ir ne po vieną, o po kelis. Kelkime tuos, kurie norės ir mokės ginti žmonių interesus, kuriais tikime. Gana abejingai kilnoti rankas! Jeigu deputatas yra liaudies tarnas, tai tegu jai sąžiningai ir tarnauja. Blogą tarną paprastai iš darbo atleidžia.

Tikime, kad pabudusi tauta ras savyje jėgų atsikratyti stagnacijos laikų purvo ir pakils kurti naujo gyvenimo – be melo ir prievartos.

Sąjūdžio rūpesčiai

Remdamasi 1988 09 25 mitingo rezoliucija, LPS Utenos iniciatyvinė grupė paprašo Sanitarijos ir epidemiologijos stotį kiekvieno mėnesio 16 dieną rajono laikraščio redakcijai ir LPS nariui K. Preikšai teikti žinias apie 1) nitratų kiekį parduodamose bulvėse ir daržovėse, 2) vandens užterštumą atviruose baseinuose, šuliniuose ir vandentiekyje, 3) oro užterštumą.

LPS rėmimo iniciatyvinės grupės nariai komunistai (R. Jonuškienė, Sig. Puodžiukas, V. Breiva, D. Marcelienė, D. Čepukas ir V. Jučius), norėdami žinoti, kaip rajono komunistai reaguoja į Sąjūdžio veiklą, paprašo leidimo dalyvauti LKP Utenos RK plenumo (spalio 25 dieną) ir rajoninėje komunistų konferencijoje (lapkričio 4-5 d.) stebėtojų teisėmis su teise išsakyti savo nuomonę kai kuriais klausimais. O penki LPS rėmimo grupės nariai (A. Šimonėlis, S. Petniūnas, V. Breiva, D. Marcelienė, Sig. Puodžiukas) gauna leidimą dalyvauti politinėse dienose.

1988 10 06 LKP CK ir Aukščiausiosios Tarybos prezidiumas leidžia viešai kelti Lietuvos trispalvę ir giedoti senąjį (V. Kudirkos) himną.

Vėlei bunda tautos atmintis...

Tame pačiame laikraščio numeryje iniciatyvinės grupės narys A. Šiukščius rašo apie Utenos šventoriuje iškilusį paminklą, o S. Alekna priekaištuoja dėl nepagarbos mirusiems, kad vokiečių

kapinėse statomi reklaminiai skydai. K. Preikša informuoja apie Sąjūdžiui suaukotus pinigus ir paaiškina, kam jie naudojami. P. Panavas vėliavos kėlimui skiria eilėrašį „Atmintis“:

Yra datų, ir yra datų

Nemarioj tautų atminty – –

Vėl apsukę istorijos ratą, –

Lyg tie patys, nors ir kiti.

Vėl užmerkiame akis – ir išnyram

Iš visokių erelių nagų,

Bandom imti knygą ir lyrą,

Pravardžiuoti tauta ubagų – –

Lyg vaivorykštės plakėsi vėliavos,

Taip rūpėjo jomis dar pažaist,

Bet kaimynai jau ruošė vėlines,

Pasipuošę žodžiais gražiais.

Vienas pardavė, kitas pirko,

Trečias gundė saktu balsu, –

Ir tuštėjo galulaukių pirkios,

Nuo tylėjimo darės baisu.

Ir dundėjimo klausėm vagonų,

Pripustytų ir užkaltų,

Ir gaudimo taigos vargonų

Virš ledėjančių nekaltų.

Vos užmerki akis – ir golgotą

Tartum nebaigtą sapną regi

Tarp baikalų, vokiškų gotikų

Ir sušaudytam parugy – –

Nusirito audros ir ordos,

Stiebu kyla į dangų viltis,

Atsigavus nuo šūkių ir ordinų,

Vėlei bunda tautos atmintis.

Vėl sustojam prie kryžkelių, datų,

Po kuriom – nekęsti, mylimi,

Ir, apsukę istorijos ratą,

Vėlei bandome tapt savimi – – –

LPS konferencija

1988 11 26 (šeštadienį) rajono kultūros (šaulių) namuose įvyko Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio rajono konferencija. Dalyvavo ir LKP rajono komiteto sekretoriai A. Kunca, A. Balčiūnas, M. Petrauskienė. Sąjūdžio veiklą peržvelgė LPS iniciatyvinės grupės narys Jonas Šimonėlis, apie Sąjūdžiui paaukotas lėšas kalbėjo Kazimieras Preikša. Konferencijoje įvairiais klausimais kalbėjo V. Kindurienė, Vytautas Šileikis, Skaidrė Galiauskaitė, Antanas Kibickas, Rimantas Stankovskis, Petras Galiauskas, J. Rūkas, Petras Baniulis, Balys Juodzevičius, Petras Panavas, Klemensas Kupriūnas, Rūta Jonušienė, Kostas Arlauskas, V. Kundavičius, Alma Eigerdienė.

Konferencija nutarė išrinkti rajono LPS tarybą, pasiūlė 52 asmenis ir sudarė 11 asmenų balsų skaičiavimo komisiją. Urnoje rasta 129 balsai, bet iš jų 13 buvo negaliojančių. Daugiausia balsų gavo šie kandidatai į LPS rajono tarybą:

1. Preikša Kazimieras – 111 balsų
2. Jonušienė Rūta – 110

3. Baniulis Petras – 110
4. Šimonėlis Jonas – 103
5. Surgailis Andrius – 98
6. Breiva Vytenis – 95
7. Petronis Vytautas – 94
8. Puodžiukas Stasys – 93
9. Panavas Petras – 92
10. Kupriūnas Klemensas – 91
11. Šimonėlis Antanas – 90
12. Šiukščius Algirdas – 87
13. Kibickas Antanas – 84
14. Petniūnas Simonas – 83
15. Eismantas Valentinas – 82
16. Čepukas Donatas – 78
17. Žemaitis Romas – 77
18. Šaltenis Rapolas – 74
19. Galiauskas Petras – 71
20. Žiedas Nerijus – 68
21. Malakauskas Vidmantas – 63
22. Galiauskaitė Skaidrė – 59
23. Alekna Stasys – 58
24. Gasperaitis Antanas – 51

Balsų skaičiavimo komisijos pirmininkas B. Juodzevičius
Komisijos sekretorė A. Kvaselytė

Į Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio steigiamąjį susirinkimą Vilniuje Utenos rajono sąjūdininkai 1988 10 22 pasiuntė 13 žmonių: delegatais – Balį Juodzevičių (muziejaus direktorius, LPS seimo narys, nepartinis), Rūtą Jonuškiene (mokytoja, TSKP narė), Petrą Baniulį (vikaras, nepartinis), Kazimierą Preikšą (gydytojas stomatologas, nepartinis), Joną Šimonėlį (dailininkas, nepartinis), stebėtojais – Sigitą Puodžiuką, Filomeną Eismantienę, Aušrą Dilytę, Petrą Klusą, Mildą Karaliukienę, Adolfą Paurį ir Vitoldą Zabarauką, o Petras Panavas buvo pakviestas svečiu.

Paminklas poetui Silvestrui Gimžauskui

1988 10 15 (šeštadienį) į Kirdeikių bažnytkaimį iš viso Utenos rajono ir Vilniaus pagerbti čia gimusio XIX amžiaus poeto Silvestro Gimžausko suplaukė, suvažiavo minios žmonių. Pauliaus Subačiaus iniciatyva tautodailininkas Stasys Karanauskas poeto gimtinėje sukūrė ąžuolinį stogastulpį. Apie poeto gyvenimą, jo kūrybą ir veiklą kalbėjo pats paminklo iniciatorius Paulius Subačius, Vilniaus valstybinio universiteto profesoriai J. Girdzijauskas, J. Vaitkevičius, filologijos mokslų kandidatas A. Vidugiris, universiteto kraštotyrininkų Ramuvos vadovas V. Mačiekus. Ypač S. Gimžausko veiklą išskėlė uteniškis istorijos mokslų kandidatas Rimantas Vėbra, sakydamas, kad be tokių asmenybių, be jų karšto patriotinio žodžio tauta gal jau nebūtų radusi jėgų pakilti iš nebūties, iš pelenų. Tokie žmonės ugdė tautinę sąmonę, savigarbą, istorinę atmintį ir padėjo atsilaikyti prieš rusifikaciją. Savo atkakliu pasipriešinimu lenkomanų kultūrinei ekspansijai, kova prieš prievartinį stačiatikybės brukimą jis pelnė mūsų tautos pagarbą. Daug šiltų žodžių apie poetą tarė kunigai J. Lauriūnas ir R. Puzonas, kraštotyros draugijos pirmininko pavaduotoja I. Seliukaitė, Liaudies buities muziejaus direktorius V. Stanikūnas ir kiti.

Sąjūdžio rėmimo grupių kūrimas

1988 metų rudenį prasideda masinis Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio grupių kūrimas, o į steigiamuosius susirinkimus vyksta LPS rajono iniciatyvinės grupės nariai.

1988 11 27 17 valandą skelbiamas LPS steigiamasis susirinkimas Laboratorinių elektros krosnių gamykloje. Atsakinga paskiriama ten dirbusi Valė Gimbutienė.

1988 11 03 16 val. įvyksta steigiamasis susirinkimas Šiaudiniuose.

1988 11 04 17 val. LPS steigiamasis Miškų ūkyje. Ats. S. Alekna.

1988 11 10 18 val. LPS steigiamasis susirinkimas Ryšių mazge.

1988 11 10 18 val. LPS steigiamasis susirinkimas RSO.

1988 11 16 susitikimas su Antalgės tarybinio ūkio darbininkais ir LPS grupės kūrimas.

1988 11 16 18.30 val. LPS ir partijų susirinkimas Buitiniame kombinate.

1988 11 17 8.15 val. įkuriama LPS grupė Melioracijos statybos montavimo valdyboj.

1988 11 17 18 val. įvyko LPS steigiamasis susirinkimas Pieno kombinate.

1988 11 24 14 val. su Sąjūdžio tikslais supažindinami Politechnikumo moksleiviai.

1988 11 24 LPS grupę padėti įkurti Remonto mechaninėje gamykloje prašo Orentas.

1988 12 13 18 val. LPS grupės steigiamasis susirinkimas Autotransporto įmonėje.

1989 01 18 LPS grupė sudaroma Alaus kombinate.

1989 01 27 17.30 val. LPS rėmimo grupė įkuriama Šilumos tinkluose.

1989 02 03 19.30 val. LPS grupė įkuriama Vyžuonose (kultūros namuose) ir t. t.

1989 metų pavasarį Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio Utenos iniciatyvinė grupė įmonėse, ūkiuose, gyvenvietėse vėl kuria Sąjūdžio rėmimo grupes. Iniciatyvą rodo patys gyventojai. Sąjūdis tik siunčia žmones, kad paaiškintų judėjimo tikslus, išklaustų žmonių rūpesčius.

1989 05 04 įkurta Utenos miesto medikų LPS rėmimo grupė. Įstojo 19 žmonių. Taryba: J. Palskienė, J. Giedraitienė, M. Savickienė, N. Volungevičienė, P. Klusas, R. Leipus...

1989 05 10 sudaryta Saldutiškio LPS rėmimo grupė su 12 žmonių. Taryba: K. Kostygovas, D. Lukoševičienė, M. Janavičienė, V. Klimašauskas, M. Dulkytė.

1989 05 30 sudaryta rėmimo grupė Utenos rajoninėje statybos organizacijoje (RSO), įstojo 22 nariai. Taryba: V. Norkūnas, P. Galiauskas, D. Rasevičienė, V. Čepas, J. Bikelis, M. Rūkštelė.

1989 06 16 rėmimo grupė sudaryta Utenos specializuoto tresto gamybinio technologinio komplektavimo valdyboje iš 12 žmonių. Taryba: P. Medeiša, K. Čereška, N. Mickuvienė.

1989 10 31 LPS rėmimo grupė Tauragnuose sudaryta iš 9 žmonių: J. Gimbutis, A. Pošiūnas, A. Grigonis, J. Kalinskas...

1989 11 15 LPS rėmimo grupė Utenos miškų ūkyje sudaryta iš 16 žmonių: S. Alekna, P. Kaziūnas, S. Kvedaras, M. Rudokas, A. Kaukėnas...

1989 11 15 LPS rėmimo grupė iš 15 žmonių sudaryta Utenos mėsos kombinato SRG: V. Savickas, R. Purvinskas.

1990 05 16 prieš Sąjūdžio rajoninę konferenciją Utenos rajone jau buvo užsiregistravusios 52 Sąjūdžio rėmimo grupės. Į konferenciją buvo deleguota 90 atstovų, bet dėl kažkokių kliūčių dalyvavo ne visi. Užsirašė konferencijoje 42 grupės su 79 atstovais.

Sudaryta rėmimo grupių ir mokyklose: 2 grupės Utenos T. Tilvyčio vid. mokykloje (mokinių ir mokytojų, – ats. E. Norkūnienė ir S. Galiauskaitė), Pagalbinėje mokykloje internate (ats. A. Dilytė), Utenos IV, V, VI vidurinėse mokyklose (ats. P. Panavas, R. Sliesoriūnienė, S. Balčiūnienė), Medicinos mokykloje (ats. D. Vitkus), Profesinėje technikos mokykloje (ats. A. Šimonėlis), Jaunųjų technikų stotyje (A. Trinkūnas).

Rėmimo grupės atsirado Laboratorinių krosnių gamykloje (V. Gimbutienė), Trikotažo fabrike (A. Šalna), G/s „Spalis“ Utenos ceche (A. Paurys), Naftos produktų tiekimo įmonėje (V. Zabarauskas), Melioracijos statybos ir montavimo valdyboj (A. Sudnius), Remonto mechaninė gamykloj (E. Šereika), Kaimo mechanizuotoj kolonoj (D. Stakauskienė), Elektros tinkluose (N. Žiedas), Rajoninėje statybos organizacijoje (P. Galiauskas), KMK-23 (R. Dijokas) ir kt. Rėmimo grupių atsirado ir kaimuose: Pakalnių kol.(R. Žygelis), Naujasodžio kol. (P. Juodelė), „Lenino keliu“ (V. Adomėnas), „Už taiką“ kol.(R. Šimonėlienė), Sudeikių kol.(J. Šimonėlis), T. Tilvyčio kol.(A. Umbrasas), Biliakiemio kol. (J. Kunigėlis), „Gegužės I-osios“ kol. (B. Čerškus), Saldutiškio taryb. ūkis (V. Klimašauskas)...

Tiek LPS Utenos iniciatyvinė grupė, tiek rėmimo grupės dirbo visuomeniniais pagrindais, dalis jų nunyko, nes ne visiems užteko jėgų ir patyrimo joms vadovauti. Vis dėlto kai kuriose grupėse atsirado ir aktyvesnių žmonių, kurie padėjo plėsti LPS įtaką, drąsino žmones vaduotis iš komunistų baimės.

Plečiantis Sąjūdžio veiklai, visuomeniniais pagrindais dirbantys žmonės darbo valandomis negalėjo aptarnauti interesantų, nes reikėjo dirbti tiesioginį darbą. Kur ir į ką turėjo kreiptis žmogus, atvykęs su reikalais į Sąjūdį? Nebuvo nei aiškaus centro, nei atsakingo žmogaus ryšiams su Vilniumi. LPS Utenos rajono taryba LPS sekretoriatui pasiūlė jauną, bet mažai kam žinomą Kastytį Kostygovą iš Saldutiškio. Buvo daugybė reikalų ir visokių darbų, bet K. Kostygovas tais reikalais beveik nesirūpino, darbe retai pasirodydavo. Jo darbas buvo keliskart svarstomas Sąjūdžio tarybos posėdžiuos (1989 spalio 4, 10 11), kreiptasi į LPS sekretoriatą, LPS seimo tarybą ir tik per didelius vargus to (ne)atsakingo sekretoriaus atsikratyta.

Keičiame gatvių pavadinimus

Visuomenės spaudžiamas Utenos miesto Vykdomasis komitetas 1988 10 24 išleidžia potvarkį Nr.19-8p dėl sudarymo komisijos Utenos miesto gatvių pavadinimų keitimui ir naujų suteikimui. Į komisiją įtraukti šie žmonės: B. Juodzevičius, R. Valančiūnas, J. Bačiulis, T. Giedraitienė, A. Šilinskas, B. Surgailis, G. Galvydis. Atsižvelgdama į gyventojų pasiūlymus, komisija iki 1988 m. gruodžio 1 dienos turėjo pateikti motyvuotus pasiūlymus.

477 Komunarų gatvės gyventojai pareiškė norą susigrąžinti senąjį AUŠROS gatvės vardą. Spalio 26 dieną 279 Spalio 50-mečio gyventojai paprašė suteikti jų gatvei Antano ir Motiejaus Miškinių pavadinimą. Vėl turėjo sugrįžti senieji Kauno, A. Baranausko, Užpalių, Vyžuonų, Bažnyčios ir kiti gatvių pavadinimai. Juokinga, kad komisijos narys (raudonasis partizanas) B. Surgailis, išgirdęs pasiūlymą M. Melnikaitės gatvei sugrąžinti šaulių sąjungos kūrėjo V. Putvinskio pavadinimą, net pašoko iš rajono sekretorius A. Šilinskas, praradęs Komjaunimo gatvę, nesijaudino ir net nemėgino ginčytis. Miškinių gatvės pavadinimo išsigando net keli komisijos nariai. Ką gi žmonės pagalvos: *miškinių* (partizanų) gatvė! Tas pats Surgailis gal ne kartą miškinių buvo apšaudytas, o dabar – Miškinių gatvė! Nors Valančiūnas daug kur atkakliai ginčijosi, įrodinėjo, kad šitie Miškiniai tikrai nieko nešaudė, bet nugalėjo raudonasis partizanas.

Trispalvės sugrįžimas

LPS Utenos grupė 1988 11 03 kreipėsi į LKP Utenos rajono komitetą, Utenos rajono ir miesto Vykdomuosius komitetus dėl iškilmingo tautinės vėliavos iškėlimo ir J. Basanavičiaus paminklo restauravimo. Sąjūdis pageidavo, kad vėliava būtų iškelta ne lapkričio 12 dieną, kaip buvo

paskelbta rajono laikraštyje, o lapkričio 23 – J. Basanavičiaus gimimo dieną. Sąjūdis užprotestavo sumanymui kelti vėliavą ant nevykusių naujųjų pašto rūmų. Vėliavai parinkta garbinga vieta – šalimais stovinčio banko rūmų bokštelis. Atsižvelgdamas į tai, kad kai kurie pareigūnai nepaiso gyventojų pageidavimų ir viską daro savo nuožiūra, LPS žada skelbti nepasitikėjimą tokiais darbuotojais.

Vėliavos pakėlimo iškilmės buvo perkeltos į lapkričio 23-ąją (trečiadienį). Iškilmės prasidėjo 18 valandą didžiulės tautinės vėliavos įnešimu į bažnyčią ir jos pašventinimu. Paskui trispalvė buvo apmaudo. Girdi, ar nežinot, kad šauliai žydus varinėjo?! LLKJS Utenos iškelta virš banko kupolo. Prie aukotojų lėšomis restauruoto J. Basanavičiaus paminklo buvo prisiminti Nepriklausomybės signataro nuopelnai Lietuvai. Minėjime dalyvavo ir paminklo kūrėjas mokytojas Boleslovas Plungė.

Trispalvės šventinimas ir iškilmingas jos iškėlimas vieniems sukėlė džiaugsmą, o kitiems neapsakomą nerimą ir baimę. Banko valdytojas Vilhelmas Grigas, praėjus iškilmėms, gal bent dvi savaites vos ne kasdien skambino LPS tarybos nariui B. Juodzevičiui, reikalaudamas nukabinti vėliavą. Matyt, žmogui buvo labai baisu, o pats nukabinti nedrįso (be to, reikėjo krano su ilga strėle). Reikalavimas buvo patenkintas tik 1988 12 29, kai vėjo plaikstoma vėliava sudrisko (kraną davė KMK gamybos skyrius).

Kas ką skriaudžia?

Utenos rajonas net pastačius keletą didelių pramonės įmonių liko gana lietuviškas (kitataučiai sudarė tik 5 procentus gyventojų), bet Laboratorinių elektros krosnių gamykloje rusų buvo 6 procentai, trikotažo fabrike – 5 procentai, buvo jų šiek tiek ir kitose pramonės įmonėse. Mieste buvo ir rusų vidurinė mokykla, bet mokinių neužteko, tai atveždavo net iš Molėtų ir Zarasų rajonų.

Prasidėjus Sąjūdžiui, pradėjus viešumon kelti okupantų ir komunistų piktadarybes, dalis atėjūnų išsigando, pasijuto nesaugūs, pradėjo skųstis partijos rajono komitetui, kad juos skriaudžia ar gali nuskriausti. LKP Utenos rajono komiteto iniciatyva 1988 10 27 Laboratorinių elektros krosnių gamykloje buvo surengtas pokalbis apie nacionalinius santykius Utenos rajone. Sąjūdis į pokalbį nusiuntė B. Juodzevičių ir Sig. Puodžiuką.

Mintimis apie lietuvių ir kitų tautybių žmonių tarpusavio santykius dalijosi Sig. Puodžiukas, A. Lisicovas, E. Apanavičienė, Ch. Druskinas, Z. Jakšienė, O. Jurkūnas, A. Kurkulis, V. Ponamariovas, S. Sinkus, A. Volkovas, E. Danilianc, Z. Petuchovskaja, B. Juodzevičius, A. Leščišinas, L. Vygeliene. Komjaunimo rajono komiteto II sekretorius Sigitas Puodžiukas aiškino, kad lietuvių tautai nebūdingas priešiškus kitataučiams. Gal dabar, viešumo metais, kartais per daug emociškai išsakomos daug metų slėptos skriaudos, bet išsiskysim nuoskaudas, išsidejuosim, ir gyvenimas aprims. Laboratorinių krosnių gamyklos darbuotojas A. Lisicovas pripažino, kad iki karo lietuviai ir rusai gražiai sugyveno, vieni kitiems bėdoje, darbuose padėdavo. Tą santarvę sujaukė Stalino laikų represijos, kerštas dėl padarytų skriaudų, stagnacinis administravimas. Trikotažo fabriko skyriaus viršininkė rusė E. Apanavičienė, į Lietuvą atvykusi 1965 metais, daugiau akcentavo per 20 metų suvešėjusį girtavimą, grobstymus, moralinį pakrikimą. Kartu ji pabrėžė, kad tautiniai nesutarimai dažnai kyla dėl to kad atvykėliai nenori pažinti kitos tautos kultūros, nesistengia pramokti kalbos. Autotransporto įmonės partinės organizacijos sekretorius A. Kurkulis sakė, kad žmonių tarpusavio santykiams pakenkė trėmimai, išbuožinimai, kolektyvizacija. Atsirado įtarumas, nepasitikėjimas, priešiškus. Laboratorinių elektros krosnių gamyklos (LEK) gamyklos darbuotojas A. Volkovas sakė dirbęs šešiose respublikose, tai negi turėjęs visų tų kalbų mokytis? Karinio komisariato darbuotojas armėnas E. Danilianc pripažįsta, kad kitų tautų kalbos ir kultūros pažinimas turi didžiulę reikšmę. Jis tik priekaištavo, kad Sąjūdis per daug uždaras. Trikotažo fabrike dirbanti korėjietė L. Vygeliene, gyvendama Vidurinėje Azijoje, girdėjusi, kad lietuviai esą nacionalistai, bet atvykusi čia to nepajutusi. Kiti pokalbio dalyviai sakė,

kad iš buitinių nesusipratimų (tai kas rusiškai kalbančiam vaikui koją pakišo, tai pasijuokė iš jų baltų prijuosčių ar ant lietuvių autobuso užrašė „*fašistai*“...) nereikia daryti didelių apibendrinimų, o ieškoti būdų, kaip tuos nesklandumus šalinti.

Lenino keliu, 1988 11 15

Deputatės palydos

1988 11 16 LPS Utenos iniciatyvinė grupė (S. Puodžiukas, J. Šimonėlis ir B. Juodzevičius) kreipėsi į miesto vykdomąjį komitetą, prašydama leidimo 1988 11 26 Tarybų aikštėje surengti mitingą – TSRS Aukščiausiosios tarybos deputatės Rimutės Matuliauskienės palydas į sesiją Maskvoje.

Deputatei įteiktas LPS priminimas, kad „*paskelbtas TSRS Konstitucijos pakeitimų ir papildymų projektas pažeidžia teisinės valstybės principus ir neatitinka XIX partinės konferencijos dvasios, nes riboja sąjunginių respublikų ir tautų teises bei stiprina centralizuotą biurokratinę valdymo sistemą.*“

Deputatė buvo įpareigota reikalauti, kad šio dokumento projektas TSRS AT sesijoje nebūtų svarstomas.

Krašunos upelio nuodytojai

1988 metų rudenį LPS Utenos rajono Ekologinė grupė gavo pasipiktinimo laišku, kad Krašunos upelis teršiamas naftos produktais. Buvo nustatyta, kad kalta Naftos produktų tiekimo įmonė, tad kreipėsi į įmonės direktorių, kad paaiškintų, kodėl nesirūpinama gamtos apsauga. Buvo gautas toks atsakymas:

LPS Utenos rajono tarybos ekologienei grupei

1989 01 10 Nr.17

Atsakydamas į Jūsų 1988 12 30 d. raštą, informuoju, jog praėjusių metų lapkričio mėn. 21 d. naftos produktų tiekimo įmonėje iškraunant dyzelinį tepalą iš geležinkelio cisternos, įvyko avarija – trūko technologinėje kameroje esančios sklendės tarpinė, dalis tepalo išsiliejo į šią kamerą. Išbėgęs tepalas turėjo patekti į įmonės gamybinę kanalizaciją ir valymo įrengimus, tačiau pateko į lietaus kanalizaciją, o per ją – į upelį. Atlikus patikrinimą, paaiškėjo, jog minėtos kameros drenažo sistema įrengta ne pagal projektą ir pajungta į įmonės lietaus kanalizacijos tinklus.

Gruodžio mėn. 28 d. pasikartojė panaši situacija. Šį kartą dėl budinčiojo operatoriaus neapsižiūrėjimo iš valymo įrengimų į kanalizaciją pateko atidirbtų tepalų.

Įmonės darbuotojai ir vienu, ir kitu atveju stengėsi operatyviai likviduoti avarijas, valyti upelį – siurbė automašinomis tepalo plėvelę nuo vandens paviršiaus, statė šiaudų ir pjuvenų užtvartas, sėmė teršalus kibirais. Tačiau Krašuna buvo užteršta ir dėl to yra įmonės kaltė. Įmonėje įrengta netobula drenažo ir lietaus kanalizacijos sistema. Šį įrangos broką nedelsdami taisysime – jau užsakytas projektas ir numatytos priemonės, kurias privalome įgyvendinti iki pavasario. Be to, mūsų įmonė – padidinto pavojingumo objektas, todėl jos žmonės, dirbantys prie technologinių įrengimų, privalo turėti padidintą pareigingumo ir atsakomybės jausmą. Juolab, kad mes jau dabar turime atsakyti ne tik už savas, bet ir už stačiusiųjų įmonę klaidas.

Su pagarba B. Rutkauskas

Naftos produktų tiekimo įmonės direktorius

Nepaklusniųjų tramdymas

LKP Utenos rajono komitetas kartais pritardavo Sąjūdžiui, kartais puolė ir kritikavo už tariamą ekstremizmą, bet vadeles norėjo turėti savo rankose. Dėl kiekvieno renginio ar mitingo turėjai atsiklausti, suderinti. Gal norėta, kad partinės organizacijos vietose pasirodymų duoti atkirtį, kad galėtų suniekinti, sukirsti dar nepatyrusius „perversmininkus“.

Pirmiausia rajono valdžia neįsileido ekologinio žygio dalyvių dviratininkų, trukdė surengti Sąjūdžio mitingą stadione. Po mitingo Vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojo P. Simonavičiaus kabinete keletas rajono veikėjų, matyt, aptarę Sąjūdžio renginį, išsišaukė „ant kilimo“ LPS iniciatyvinės grupės narį B. Juodzevičių ir užsipuolė dėl tariamai užgaulių žodžių, pasakytų vienam įkaušusiam piliečiui, kuris įkyriai veržės į Sąjūdžio tribūną. Kažkodėl neapleidžia mintis: gal tas tribūnoje pasirodęs neblaivus pilietis turėjo sukompromituoti Sąjūdį ir suniekinti patį mitingą?!

1988 12 13 LKP rajono komitetas informavo partinių organizacijų sekretorius apie LPS nusikalstamą veiklą. 1988 12 16 LKP Utenos rajono komiteto skyriaus vedėjas J. Garuolis su apylinkės LDT pirmininke L. Stundžiene mėgino perauklėti nepaklusnias Daugailių moteris (bibliotekos vedėją D. Musteikienę, mokytoją B. Kairienę ir pensininkę E. Akilienę), išdrįsusias pakritikuoti pirmininkę dėl nepagarbos Lietuvos tautinei vėliavai – trispalvei.

1989 02 13 partijos komitetas duoda leidimą Vyteniui Breivai paruošti vienkartinį „Aukštaičio“ numerį. „Aukštaičio“ numeris (12000 egz.) buvo tik proginis (skirtas Vasario 16-ajai) ir atrodo, kad nei LKP rajono komitetas, nei Glavlitas (sovietinė cenzūra) daugiau leidimų neduos. Jonas Šimonėlis su B. Juodzevičiumi nutarė surizikuoti – išleisti laikraštėlį savilaida (be LKP palaiminimo). Taip 1989 metų balandžio mėnesį išėjo „Aukštaičio“ Nr.2, o gegužės mėnesį – Nr.3. Savilaida lieka savilaida. Dauginimo aparatūra dar buvo netobula (ir ta dar Vilniuje), popierius netikęs, bet norėjosi „Aukštaičio“ gyvavimą pratęsti. Keletas straipsnelių, kaip „Antazavės didvyriai“ (dėl jo Zarasų rajono skrebai vėliau iškėlė teismo bylą), „Kiek kainuoja partija?“, „Ką darai, enkavėdiste!“ partijai pasirodė įžūlūs, ekstremistiški.

1989 05 06 17.30 rajono prokuroras K. Rakauskas B. Juodzevičiui priekaištavo dėl mieste pakabinto Sąjūdžio stendo, kuriame buvo minimas 1941 metų žudikas Raslanas. O „Aukštaitė“, anot prokuroro, leidžianti LLL (Lietuvos laisvės lyga). „Tai jūs ir toliau žadate leisti?“ - nusistebėjo pareigūnas. – „Žadame, kol neduos leidimo leisti legaliai.“ – „Žemo lygio!“ – įvertino prokuroras ir žadėjo dar pasikviesti į prokuratūrą.

1989 06 19 11 valandą rajono partijos komiteto sekretorius A. Kunca auklėjo ir Vytenį Breivą, kad nepasiduotų Lietuvos laisvės lygos įtakai. Priekaištavo dėl svečių (A. Terlecko, P. Pečeliūno, L. Pipiro, A. Žebriūno) kalbų Tremties metų mitinge (1989 06 14), barė už nelegalaus, partijos nepalaiminto „Aukštaičio“ straipsnį „Kiek kainuoja partija?“ (autorius – J. Šimonėlis). 1989 07 06 8.50 val. rajono prokuroras K. Rakauskas prie Buitinio kombinato vėl pikta užsipuolė B. Juodzevičių, kam apie jį (prokurorą) Sąjūdžio stende (prie universalinės parduotuvės) įdėtas straipsnis iš laikraščio. Pažadėjo panašų straipsnį įdėti ir apie B. Juodzevičių. Girdi, Sąjūdžio veikla Utenai tik gėdą daranti.

Tik 1990 m. buvo duotas leidimas laikraštį leisti legaliai. Tada bent gali leidimą kontroliuoti ar redaktorių prigriebti. 1990 02 09 išėjo legalaus „Aukštaičio“ Nr.2 (6000 egz.), kovo 6 dieną – Nr.3 (3000 egz.), balandžio 18 d. – Nr. 4 (3500 egz.), rugpjūčio 2 dieną – Nr.5 (4000 egz.) ir taip toliau.

LKP RK biuras jau nebeprieštaravo normaliam „Aukštaičio“ leidimui, bet barė dėl tono, faktų iškraipymo, smulkių problemų išpūtimo.

[Utenis, 1989 09 07].

Ekologai gina Alaušą nuo Ivano

Gamybinio susivienijimo „Vilniuselektrosvar“ generalinis direktorius I. Makmakas bene gražiausioje Utenos rajono vietoje – tarp Giedrio ir Alaušo ežerų – 4 hektarų plote užsimanė įsirengti poilsio stovyklą. Direktorius reikalus tvarkyti mokėjo: 1981 05 25 gavo Utenos rajono LDT sprendimą Nr.277. Statybai vietą parinko pats rajono LDT vykdomojo komiteto pirmininko pavaduotojas Ponomariovas. Sklypo parinkimas 1986 11 21 buvo apiformintas aktu, kurį patvirtino Utenos rajono LDT vykdomasis komitetas nutarimu Nr.295. Makmakas spėjo gauti ir kitus reikalingus parašus, o 1989 -1990 metais statyboms išsirūpino net 998000 rublių.

Apie rengiamas statybas sužinojo rajono Sąjūdžio ekologai ir prie vykdomojo komiteto surengė piketą. Į Lietuvos KP Centro komitetą 1989 03 01 kreipėsi Utenos laboratorinių krosnių gamyklos darbuotojai, o Utenos rajono LDT vykdomasis komitetas persiuntė „Elektrosvarui“ A. Kibicko ir B. Juodzevičiaus žinutę.

1989 03 21 Laboratorinių elektros krosnių gamyklai, Lietuvos KP CK ir Utenos rajono LDT vykdomajam komitetui I. Makmakas atsiuntė raštą, aiškindamas, kad viskas daroma teisėtai, leidimai gauti...1989 03 14 Sąjūdžio tarybos narys J. Šimonėlis ir Sudeikių apylinkių gyventojai tuo klausimu kreipėsi į Lietuvos valstybinį gamtos apsaugos komitetą. 1989 04 05 gautas komiteto atsakymas Nr.07 – kol/44:

Dėl g/s „Vilniauselektrosvar“
poilsio bazės statybos

Išnagrinėję Utenos rajono Sudeikių apylinkės gyventojų pareiškimą dėl gamybinio susivienijimo „Vilniauselektrosvar“ 110 vietų poilsio bazės tarp Alaušo ir Giedrio ežerų statybos tikslingumo, nepritariame šiai statybai.

Šiuo metu Kolūkių statybos projektavimo institute pradėtas rengti poilsio bazės projektas. Pagal projektavimo užduotį numatyta statyti miegamuosius, aptarnavimo ir kultūrinės - masinės paskirties blokus, tiesti inžinierinius tinklus, įrengti filtracijos laukus. Nesant statybinių teritorijų, tektų keisti reljefą, kirsti želdinius. Daug želdinių statybos metu būtų sužalota, nukentėtų nuo antropogeninių krūvių eksploatacijos metu. Pastačius kompleksą, būtų pažeista gamtiniu požiūriu vertingų tarpuežerių ekologinė pusiausvyra.

Derinant Valstybinėje gamtos apsaugos inspekcijoje, peržiūrėta projekto vandentiekio ir kanalizacijos dalis nebuvo pakankamai išnagrinėta, o visas projektas nebuvo derintas. Todėl projekto vandentiekio, kanalizacijos ir nutekamojo vandens valymo (1988 m. lapkričio 10 d. Nr.1) registracijos kortelės įregistravimą laikome negaliojančiu.

Priimame dėmesin, kad šiai statybai nepritaria Utenos rajono gyventojai, LKP Utenos rajono komitetas ir Utenos rajono Vykdomasis komitetas.

Pirmininko pavaduotojas

R. Liužinas
Mituzas 25 24 32

Rietenos dėl TSRS liaudies deputatų

Buvo paskelbta, kad 1989 metų kovo 26- tają rengiami TSRS liaudies deputatų rinkimai. Kandidatais į TSRS liaudies deputatus Utenos nacionalinėje teritorinėje rinkiminėje apygardoje Nr.253 buvo pasiūlyti Lietuvos Mokslų akademijos viceprezidentas, Matematikos ir kibernetikos

instituto direktorius Vytautas Statulevičius ir Lietuvos kino studijos susivienijimo „Ars“ meno vadovas, Lietuvos kinematografininkų sąjungos sekretorius Arūnas Žebriūnas. Į Utenos teritorinę rinkiminę apygardą buvo pasiūlyti: Aleksandras Banzaris – kariškis; Algimantas Čekuolis – laikraščio „Gimtasis kraštas“ vyriausiasis redaktorius; Valerijus Ivanovas – „Žinijos“ draugijos Vilniaus miesto valdybos referentas; Algirdas Žukas – Utenos rajono Biliakiemio kolūkio pirmininkas.

Dėl kažkokio Banzario, kurio niekas nebuvo net matęs, nebuvo ir kalbos. Neaiškus uteniškiams buvo ir Ivanovas. Vėliau jis tapo didžiausiu Lietuvos nepriklausomybės priešu, juodašimtiškos „Jedistvos“ lyderiu. Už tokius kandidatus galėjo balsuoti nebent Sąjūdžio išgąsdinti rusai ar lenkai, tik jų Utenoje buvo nedaug. Šioje apygardoje daugiausia šansų turėjo A. Čekuolis – auksaburnis, „Gimtajame krašte“ gana drąsiai pradėjęs kelti iki tol slėptas problemas.

V. Statulevičiaus ir V. A. Žebriūno kandidatūros, neapgalvotai iškeltos Lietuvos persitvarkymo sąjūdžio, buvo kaip tas nesantaikos obuolys, mestas gražiausiai moteriai, ir sukėlęs Trojos karą. Vieni Utenos sąjūdininkai buvo už vieną, kiti už kitą. V. Statulevičius buvo uteniškis, žmonėms iš seniau gerai žinomas, bet jam buvo prikišamas per didelis atsargumas ar net bailumas, kai sprendžiami ypač svarbūs valstybės klausimai (už tą patį bailumą dažnai buvo kritikuojamas ir A. Brazauskas). Rajone buvo žinomos Statulevičiaus medžioklės ir nelegalios žvejybos (brakonieravimas) su respublikos vadovais ir rajono saugumo darbuotojais. Kai kas abejojo, ar šis garsus mokslininkas, saugodamas postą, atsakingu momentu nesusvyruos.

V. A. Žebriūno kandidatūra kitiems atrodė silpnesnė. Daugiau jis buvo žinomas inteligentams, ne darbininkams. Oponentai argumentavo, kad Žebriūnas Maskvoje nežinomas ir negalės ginčytis nei atominės elektrinės, nei ekonomikos, nei ekologijos klausimais.

Prieš pat Velykas tas ginčas įgavo nebe gražias, nepriimtinas formas. Norint sukompromituoti V. A. Žebriūną, archyvuose buvo surastas jo dokumentinis filmas „Juodoji procesija“ ir skubiai Didįjį penktadienį pademonstruotas kinoteatruose. Buvo pasitelktas net kandidato pusbrolis rašytojas K. Saja, kuris irgi pareiškė abejojęs, ar režisierius galėtų Maskvoje ginčytis dėl Ignalinos atominės elektrinės, dėl Kaišiadorių hidroakumuliatorinės stoties ar dėl ekologijos („Teisybė – mano sesuo“.–„*Utenis*“ 1989 03 21 Nr.35). Keista, kad rašytojas naiviai galvojo, kad lietuviai gali Kremliaus muziką užsakyti! Jis irgi palaikė V. Statulevičiaus kandidatūrą. Į priešrinkiminę agitaciją Statulevičius pasitelkė ir daugiau uteniškių garsių respublikos žmonių (K. Meškauską, A. Sviklių, A. Gaižutį, P. Treinį, J. Meškauską, L. Grudzinską, V. Račicką). Visi jie rėmė mokslininką V. Statulevičių. Į tą šurmulį buvo įtrauktas net Utenos kunigas vikaras Petras Baniulis. Kai 1989 03 25 „*Utenis*“ (buvęs „Lenino keliu“) išspausdino žinutę „Mūsų nuomonė“, pasirašytą sąjūdininko K. Arlausko ir minėto kunigo, P. Baniulis paskelbė, kad tai ne jo nuomonė ir išplatino rašomąją mašinėlę spausdintą raštelį, o rinkimų dieną per pamokslą patarė balsuoti pagal savo sąžinę [*Utenis*, 1989 03 28 Nr.38]. Kunigo paaiškinimas buvo išspausdintas jau po rinkimų, tad tie keli jo išspausdinti lapeliai jau nebegalėjo nusverti keliolikos tūkstančių laikraščio tiražo.

Nesutarimai

Didžioji dalis rajono Sąjūdžio tarybos narių kritiškai žiūrėjo į pernelyg atsargius Brazausko pareiškimus dėl Lietuvos nepriklausomybės, dėl okupacinės kariuomenės, dėl trispalvės niekinimo. Bet Sąjūdyje buvo ir kitaip galvojančių. Kai vienas LPS rajono tarybos narys pikta užsipuolė Brazauską, jauna mūsų Sąjūdžio tarybos narė paplūdo ašarom („Nelieskite Brazausko!“).

Dabar, praėjus beveik 20 metų, matyti, kad dar iki rinkimų tarp Utenos sąjūdininkų išryškėjo nesutarimų ir kai kuriais kitais klausimais. LPS Utenos rajono tarybos narys P. Panavas, ypač aktyviai siūlydamas V. Statulevičiaus kandidatūrą ir niekindamas laisvuosius menininkus, pavadinęs juos kopūstais (*Utenis*, 1989 03 23 Nr.36), sukėlė didžiulį pasipiktinimą ir vėliau, 1989

metų balandžio 12 dieną, LPS Utenos rajono tarybos nutarimu, už etikos pažeidimą ir elgesį, nesuderinamą su sąjūdininko vardu, iš tarybos buvo pašalintas.

Utenos nacionalinėje teritorinėje rinkiminėje apygardoje Nr.253 iš bendro 85591 rinkėjo balsavo 77601 rinkėjas. Už Vytautą Statulevičių balsavo 64,6 procento, o už A. Žebriūną – 31,2 procento. Teritorinėje rinkiminėje apygardoje Nr.692 daugiausia balsų (70,8 procento) gavo Algimantas Čekuolis [*Utenis, 1989 03 28, Nr.38*].

Balandžio 13-osios rytą, 9.15 valandą, P. Panavas telefonu pasidžiaugė laimėjęs mūšį: girdi, kai kada ir vienas lauke karys! Staulevičių išrinkę net seniūnu. Sako, rašo [gal Sąjūdžio taryba?] Gorbačiovui laišką, tai gal reiks akademiko parašo! Po 15 minučių poetas vėl skambina. Sako, girdėjau, kad jūs ten mane svarstėt ir žadat kabint į lentą. Kaip sau norit: jeigu taip, aš skambinu Landsbergiui, ir iš jūsų liks košė!

Keista, kad netrukus Sąjūdžio stendo stiklas (prie universalinės parduotuvės) naktį buvo išmuštas, o J. Šimonėlio straipsnis apie P.Panavą dingęs. Pasirodo jis atsidūręs tarp rajono KGB (saugumo) dokumentų [*LYA, f. K-1, ap.47, b. 2044, l.8*].

Baltijos kelias

Norint pasauliui priminti 1939 metų rugpjūčio 23 dieną Lietuvai, Latvijai ir Estijai padarytą skriaudą – nepriklausomų Pabaltijo valstybių užgrobimą, – automagistralėje Vilnius – Ryga – Talinas 1989 08 23 surengta akcija „Baltijos kelias“. Uteniškiai Ukmergės – Vilniaus kelyje užėmė 4 kilometrų kelio ruožą – nuo 240 iki 244 kilometro. Kas įmonių, kas ūkių autobusais, o kai kas ir savu transportu su trispalvėmis 16 –16.30 val. išvyko į nurodytą kelio atkarpą. Kai iš visos Lietuvos suvažiavę, susiėmė rankomis ir sudarė gyvą grandinę, pajutom, kokie esame stiprūs. Tad Kęstučio Genio žodžiais:

*„Ko verkiam ir dejuojame,
Ko slapstomės pakampėmis?
Diena įsidienojusi –
Pabudome ir kelkimės!“*

Šiandien daug kas apie dalyvavimą Baltijos kelyje kalba kaip apie didžiulį žygdarbį, kaip apie Tautos vienybės pasireiškimą. Ta vienybė šįkart didelės drąsos nepareikalavo, o kai kam tai buvo tik smagi pramoga. Kitokios vienybės ir drąsos reikėjo prie televizijos bokšto, kai reikėjo tuščiomis rankomis stoti prieš tankus. Baltijos kelyje jokių pavojų nebuvo, nereikėjo ir didvyriškumo, tik dar ne visi buvo apsisprendę, norėjo dar palūkėt, pažiūrėt, kuo čia viskas baigsis. Tokią poziciją pasirinko ir „tautos ažuolas“. O šnekos apie Tautos vienybę, kurią paskui sugriovė Landsbergis, – tėra tik pasaka. Pirmasis nuo tautos atsiskyrė (tada dar draugas) Brazauskas, pabūgęs stoti su liaudimi. Aišku, ir į Baltijos kelią buvo išėjusi tik maža Tautos dalis, bet iš to negali daryti išvados, kad nedalyvavę buvo priešai.

Zabarauskas), Melioracijos statybos ir montavimo valdyboj (A. Sudnius), Remonto mechaninėj gamykloj (E. Šereika), Kaimo mechanizuotoj kolonoj (D. Stakauskienė), Elektros tinkluose (N. Žiedas), Rajoninėje statybos organizacijoje (P. Galiauskas), KMK-23 (R. Dijokas) ir kt.

Rėmimo grupių atsirado ir kaimuose: Pakalnių kol.(R. Žygelis), Naujasodžio kol. (P. Juodelė), „Lenino keliu“ (V. Adomėnas), „Už taiką“ kol.(R. Šimonėlienė), Sudeikių kol.(J. Šimonėlis), T. Tilvyčio kol.(A. Umbrasas), Biliakiemio kol. (J. Kunigėlis), „Gegužės I-osios“ kol. (B. Čerškus), Saldutiškio taryb. ūkis (V. Klimašauskas)...

Tiek LPS Utenos iniciatyvinė grupė, tiek rėmimo grupės dirbo visuomeniniais pagrindais, dalis jų nunyko, nes ne visiems užteko jėgų ir patyrimo joms vadovauti. Vis dėlto kai kuriose grupėse

atsirado ir aktyvesnių žmonių, kurie padėjo plėsti LPS įtaką, drąsino žmones vaduotis iš komunistų baimės.

Plečiantis Sąjūdžio veiklai, visuomeniniais pagrindais dirbantys žmonės darbo valandomis negalėjo aptarnauti interesantų, nes reikėjo dirbti tiesioginį darbą. Kur ir į ką turėjo kreiptis žmogus, atvykęs su reikalais į Sąjūdį? Nebuvo nei aiškaus centro, nei atsakingo žmogaus ryšiams su Vilniumi. LPS Utenos rajono taryba LPS sekretoriatui pasiūlė jauną, bet mažai kam žinomą Kastytį Kostygovą iš Saldutiškio. Buvo daugybė reikalų ir visokių darbų, bet K. Kostygovas tais reikalais beveik nesirūpino, darbe retai pasirodydavo. Jo darbas buvo keliskart svarstomas Sąjūdžio tarybos posėdžiuos (1989 spalio 4, 10 11), kreiptasi į LPS sekretoriatą, LPS seimo tarybą ir tik per didelius vargus to (ne)atsakingo sekretoriaus atsikratyta.

Ir vėl rinkimai. Nauji planai

1990 m. rinkimuose į Lietuvos Aukščiausiąją Tarybą irgi laimėjo Sąjūdžio remti kandidatai – Saulius Šaltenis ir Albertas Miškinis. Aukščiausiosios Tarybos pirmininku buvo išrinktas Vytautas Landsbergis. Kai A. Brazauskui buvo pasiūlytas pirmininko pavaduotojo postas, šis išsižeidęs pasiūlymą atmetė. Pasipiktinę tokiu savo lyderio pažeminimu, komunistai pradėjo rinkti parašus, norėdami atitaisyti sąjūdišką Aukščiausiosios Tarybos „klaidą“, planuodami A. Brazauską paskelbti prezidentu. Parašus rinko ir Utenos komunistai bei jų simpatikai.

Pralaimėję rinkimus komunistuojantys intelektualai suplanavo atgauti pozicijas, kurdami lyg ir neutralų Lietuvos ateities forumą (LAF). 1991 05 30 į Utenos kultūros (šaulių) namus atvykusi rašytoja Vidmantė Jasiukaitytė mėgino aiškinti, kokį diktatūros ir net fašizmo pavojų kelia Landsbergis. Anot rašytojos, į valdžią sulindo vidutinybės (Landsbergis), o talentai, „angelo pabučiuoti“ (suprask – Vidmantė Jasiukaitytė, Brazauskas...), nustumti. Į salę susirinkę dešinieji šūksniais nutraukė rašytojos agitaciją, iškelė priešiškus transparentus ir privertė salę palikti. Kairieji rašytoją nusivedė į kitą gatvės pusę – į LKP rajono komiteto salę. Ten turėjo pasitenkinti bent saviškių agitavimu.

Pakalbėję, išreiškę pasipiktinimą nemandagia publika, sudarė naują organą kairiųjų valdžiai ginti – LAF tarybą. Į ją pateko V. Guiga, A. Gudelevičius, Antanas Mikalajūnas, Vytautas Kaziela, Poškienė, Rimantas Stankovskis, Stasys Puodžiukas, Donatas Račinskas, Vladas Repečka, Jonas Belopetravičius, Paleckis, Danutė Kairienė, Kaukėnas, Meškuotis, Zena Prušinskaitė, Alvydas Katinas. Pasiūlyti dar buvo Milda Petrauskienė ir Dalius Ribokas, bet šie atsisakė.

Vietos tarybos

Paskelbus rinkimus į Utenos rajono ir Utenos miesto Liaudies deputatų tarybas, Sąjūdis į rajono Liaudies deputatų tarybą pasiūlo Simoną Petniūną, Sigitą Puodžiuką, Petrą Galiauską, Leoną Musnicką, Antaną Šimonėlį, Vidmantą Malakauską, Aloyzą Redecką, Vidmantą Savicką, Balį Juodzevičių, Stasį Puodžiuką, Joną Galinį, Vidūną Tutkų, Mindaugą Rudoką, Kazimierą Preikšą, Antaną Bernotą, Skirmutį Sirvydį, Petrą Juodelę, Vytautą Petronį, Algimantą Kireilį, Donatą Čepuką, Mečislovą Šmatavičių, Algirdą Gildutį, Janę Palskienę, Ovidijų Piskarską, Vitoldą Zabaruską ir Praną Medeišą. Po 1990 03 24 ir pakartotinių 1990 04 07 rinkimų buvo išrinkti šie Sąjūdžio remti kandidatai: P. Galiauskas, B. Juodzevičius, A. Kireilis, V. Malakauskas, J. O. Palskienė, S. Puodžiukas, A. Redeckas, M. Rudokas, S. Sirvydis, A. Šimonėlis, M. Šmatavičius, V. Tutkus.

Į miesto Liaudies deputatų tarybą Sąjūdis pasiūlė: Audronę Laurinavičiūtę, Adolfą Mikulėną, Zenoną Toleikį, Vilių Taujanską, Eleną Musnickienę, Juozapą Kazicką, Feliksą Žalnierių, Algimantą Stakėną, Stasį Petrėną, Vandą Adomėnienę, Vygantą Sliesoraitį, Adolfą Paurį, Edmundą Pupinį, Antaną Vaitiekėną ir Praną Mikalauską. [*Aukštaitis, 1990 03 Nr. 3(13)*]

Atsisako priesaikos

Tarnavimas sovietinėj armijoje, ten klestinti „diedovščina“ ir kita savivalė kėlė karių tėvų susirūpinimą ir nerimą.

Kai lietuvis karys Artūras Sakalauskas pakėlė ginklą prieš jį skriaudusius sovietų kareivius ir buvo suimtas, Lietuvoje kilo protesto akcijos. Žmonės reikalavo leisti kariams tarnauti savo respublikoje. Pasipiktinimą kėlė ir karių siuntimas malšinti Čekoslovakijos, Afganistano laisvės kovotojų. Pasipiktinimas augo, kai iš Afganistano dešimtys karių pradėjo grįžti metaliniuose karstuose. 1988 metų rudenį sovietų kariai Vilniuje buvo pasiūsti prieš taikius demonstrantus, o 1989 metų pavasarį buvo panaudoti prieš laisvės siekiančius civilius žmones Gruzijoje (Tbilisyje).

Uteniškis Valentinas Šimonėlis Utenos kariniam komisariatui viešai įteikė tokį pareiškimą:

Aš, Šimonėlis V. A., atsisakau karinės priesaikos ir gražinu karinį bilietą Nr.1954483 Utenos kariniam komisariatui.

Tą padarau netekdamas vilties, kad kada nors A. Sakalauską atgaus tėvai. Dėl to, kad tarybinėje armijoje yra didžiulė betvarkė, ką aš galiu paliudyti iš savo tarnybos joje.

Atsisakau ir dėl to, kas įvyko rugsėjo 28 d. Gedimino aikštėje. Man gėda būti tarybinio kareiviu. Aš nenoriu, kad ateityje davus įsakymą tektų naudoti smurtą prieš savo tautos arba kitų tautybių žmones. O patirtį jau turiu, nes prieš savo norą buvau „padėti“ čekoslovakų tautai.

[V. Šimonėlio parašas]

1988.X.19

Po pusmečio panašų pareiškimą įteikė ir Valentino brolis Jurgis Šimonėlis, kuris jau iš Veterinarijos akademijos 1982 metais grįžo profilaktuotas Kauno MGB skyriaus. 1989 04 13 Utenos kultūros namuose keletas respublikos karinio komisariato darbuotojų surengė susitikimą su rajono naujokų tėvais. Ta proga Jurgis Šimonėlis viešai perskaitė ir įteikė tokį pareiškimą:

Aš, Šimonėlis Jurgis, Antano, gim. 1958 10 18 d. LTSR, Utenos r. Nolėnų km., dabartiniu metu gyvenu Utenos r. Sudeikių km.

Sužinojęs apie š. m. balandžio 9 d. įvykusius baisius nusikaltimus Tarybinės armijos Gruzijoje prieš taikią demonstraciją, kurios metu buvo panaudoti kariški kastuvai, kuriais žiauriai buvo užmušami demonstrantai, tame tarpe moterys ir vaikai.

Protestuodamas prieš tokį nusikaltimą, atiduodu karinį bilietą HP Nr. 2754873 ir atsisakau karinės priesaikos.

Reikalinga, kad tarnyba Tarybinėje armijoje būtų atlikti savoje Respublikoje. Todėl nebus sąlygų panaudoti smurtą prieš kitas Respublikas ir tautas.

Jei karinę tarnybą piliečiai atliks pagal įstatymą, savose Respublikose, karinį bilietą atsiimsiu.

1989 04 13

Šimonėlis

[parašas]

Tokie demonstratyvūs pareiškimai ir karinių bilietų gražinimai komisariato darbuotojams buvo tikras akibrokštas ir darė didelį poveikį jaunimui. Matyt, dėl to tie pareiškimai pakliuvo į saugumo

archyvą. Utenos karinio komisariato II-jo skyriaus viršininkas majoras A. Kozlovas susirūpino, nes šaukiami į kariuomenę vaikinai stengėsi išvengti tarnybos sovietinėje armijoje, o, prasidėjus Sąjūdžiui, pradėjo iš kariuomenės bėgti. Kariuomenėje į vaikus iš Lietuvos, Latvijos ir Estijos pradėta žiūrėti įtariai, su nepasitikėjimu, pasigirdavo užgaulių palyginimų su fašistais. Po A. Sakalausko teismo ir išvežimo į psichiatrinę ligoninę, prie Utenos karinio komisariato (dab. Maironio g.) 1989 03 23 buvo surengtas karių motinų piketas. Moterys reikalavo, kad būtų sudarytos sąlygos jų sūnums tarnauti savam krašte ar bent Pabaltijyje, priekaištauta dėl netvarkos, patyčių, „diedovščinos“... Sausio ir liepos mėnesiais šaukiami naujokai pradėjo slapstytis. Pasitelkta milicija pradėjo vyrus gaudyti.

1990 kovo 11 paskelbus nepriklausomybę, Lietuvos vyriausybė nebegalėjo raginti tarnauti svetimoje kariuomenėje, nors ir neklausyti buvo rizikinga. 1990 metų rudenį Sąjūdis kreipėsi:

JAUNUOLIAI, ŠAUKIAMI Į ARMIJĄ!

Kviečiame Jus, gaunančius šaukimus atvykti į sovietinį karinį komisariatą, nepasiduoti gražiems žodžiams.

Pasirinkite iš dviejų blogybių mažesniąją. Meskite šiuos šaukimus į šiukšlių dėžę. Išėję tarnauti į SA, tapsite šios armijos savanoriais.

Lietuvos Sąjūdžio rajono taryba

1990 metų kovo mėnesį (po Nepriklausomybės paskelbimo) pradedami registruoti savanoriai į Lietuvos krašto apsaugą.

1991 m. liepos 4 d. „Aukštaičio“ laikraštyje Nr.4(21) buvo išspausdintas dar vienas kreipimasis:

LIETUVOS JAUNUOLIAI!

Utenos rajono karinis komisariatas siuntinėja lapelius, kuriuose kviečia Jus tarnauti sovietinėje armijoje. Tuose lapeliuose skleidžiama melaginga propaganda, siekiama Jus įbauginti ir įvilioniuoti į tarnybą svetimos valstybės okupacinėje kariuomenėje.

Sovietinis komisaras, žinodamas, kad neturi juridinės teisės šaukti Lietuvos Respublikos piliečių į okupacinę armiją, gudrauja – siūlo atvykti „išspręsti“ klausimą dėl tarnybos TSRS ginkluotosiose pajėgose.

Nuo 1990-ųjų metų kovo 11-osios iš tarnybos sovietinėje armijoje pasitraukė 1212 Lietuvos jaunuolių. Iš jų vėliau 37 jaunuoliai buvo sugauti ir gražinti į dalinius. 1990-ųjų metų rudeninio šaukimo metu buvo planuota „rekrutuoti“ 11500 jaunuolių. Tarnauti išėjo tik 1300 (403 lietuviai). Iki šiol jau paliko savo dalinius 27 rudenį paimti vaikinai. 1990-aisiais metais kariuomenėje žuvo 24 lietuviai, šiais metais – 5.

Jaunuoliai, gerai pagalvokite! Atminkite, kad Jus gina Lietuvos Respublikos ir tarptautiniai įstatymai! Antra vertus, niekas negali užtikrinti, kad sovietai laikysis tų įstatymų ir Jūsų nelies. Tačiau kas apsaugos Jus sovietinėje kariuomenėje?

Kiek kainuoja partija?

Kalbėdamas su koku partijos veikėju, neretai išgirsti gilų atodūšį: šitiek dirbame, viskas ant mūsų pečių, o atlyginimai elgetiški. Tikrai mūsų mylimą pariją jau nuo 1940-ųjų metų užgriuvo sunki našta: šitiek žmonių reikėjo išstremt (*viską reikėjo padaryti slapta, skubiai, nedarbo laiku ir be didelio triukšmo!*), reikėjo suorganizuot masines tarpusavio pjautynes (*vadintas „klasių*

kova“), reikėjo suvaryti į kolūkius, dabar dvarais vadinamus... Ir viską reikėjo padaryti mažomis jėgomis, be priekaištų, visur viršijant planus...

Ir dirbo partija vardan komunistinio rytojaus nesavanaudiškai, nes partijos planai – liaudies planai. Ir visi dirbom, įkvėpti partijos, tokiu tempu, kad amžinatilsio gerojo caro Nikitos [Chruščiovo] laikais buvome ant komunizmo slenksčio... Dirbom, dirbom ir pro uždangos plyši pažvelgę, pamatėme, kad kai kur žmonės per dieną uždirba tiek, kiek mes per mėnesį... Ogi, rodos, vadovavo partija, kuri neturi kitų tikslų – tik siekti liaudies gerovės.

Sako, kad darbas priklauso nuo atlyginimo. Galgi partija yra ta Pelenė, kuriai muilui pinigų stinga...

LKP Utenos rajono komitete darbuojasi maždaug 25 įvairaus rango darbuotojai. Tai rajono komunistų partijos avangardas. Per 1988 metus šitas avangardas išleido 186.455 rublius ir 19 kapeikų. Atlyginimams išmokėta 139.591 rb., ryšiams (gal daugiausia telefoniniams pokalbiams) – 2155 rb., naftos produktams – 3500 rb., visuomeniniam maitinimui (vaišėms) – 767 rb., buitiniams paslaugoms – 207 rb. Pervesta šiek tiek pinigų dar knygynui, universalinei parduotuvei ir kt. Kiek kainavo trijų aukštų partijos komiteto pastatas su baldais ir kita įranga, – nesužinojau, bet kokį milijoną tai kainavo.

Kainuoja butai (partijos komiteto darbuotojai iš savo kuklaus atlyginimo kooperatinių butų nesistato, o butų eilėse ilgai nestovi), kainuoja gydymas (kai kas naudojasi ir spec. ligoninėmis), poilsio namai, kurortai...

Komandinių metodų ir įvairių reformų nualintas Lietuvos žemės ūkis ieško išeities iš būklės, kurioje dabar atsідūrė. Nuo rugpjūčio 1 dienos įsigaliojo valstiečių ūkio Įstatymas, įgalinęs žmones po ilgo laiko vėl turėti žemės ir ją dirbti savarankiškai. Deja, šis Įstatymas „apaugo“ poįstatyminiais aktais. Juos sugalvoja tie, kurie nenori žengti į koją su gyvenimu, nepalaiko naujų sprendimų. Daug kam dar neparanku keisti seną „gerąją“ tvarką.

Valstiečių ūkio Įstatymui bei norintiems naujai ūkininkauti nenoriai pritariama ir mūsų rajone. Kai kurie vietiniai karaliukai – kolūkių pirmininkai niekaip negali pakeisti sustabarėjusios mąstysenos. Svarbiausia, jie nenori susitaikyti su tuo, kad neteks neribotos savo galios. Juk geriau valdyti kolūkiečius taip, kaip kadaise baudžiauninkus, neduoti jiems jokių teisių. Todėl kaimo žmonės bijo šių naujų feodalų, nedrįsta pasakyti drąsesnio, tiesesnio žodžio. Kolūkiuose visokiais būdais trukdoma kurtis Sąjūdžio rėmimo grupėms, slopinamas bet koks laisvesnis nepriklausomas veiksmas.

Ne kartą „Utenis“ yra informavęs, kaip kenkiama žmonėms, kurie nori turėti savo ūkį. Prisiminkime ir TV „Panoramos“ laidą apie Tauragnų kolūkio pirmininko A. Driuko savivalę, kai jam asmeniškai įsakius buvo sukultivuota 8 hektarai dobilų. Tai tipiškas įsisiautėjusio autokrato, norėjusio parodyti savo galią, elgesys. Taip gali elgtis tik asmuo, turintis neribotą valdžią ir manantis, kad jo niekas nenubaus. Be materialinės žalos kolūkiui padaryta ir didžiulė moralinė skriauda žmogui, kurią įvertinti sunku.

Ilgokai tylėjęs, LKP rajono komiteto biuras apsvarstė šį atsitikimą Taragnų kolūkyje. Pirmininkui A. Driukui nutarta pareikšti griežtą papeikimą, o kolūkio valdybai ir partinei organizacijai spręsti, ar jis gali dirbti dabartinėse pareigose... Kelia nuostabą šio nutarimo antroji dalis. Juk A. Driukas yra kolūkio valdybos pirmininkas ir partinės organizacijos biuro narys. Gerai žinoma, kokią įtaką turi kolūkių vadovai tokiose instancijose ir kokios vyrauja nuotaikos priimant jose sprendimus. Ar nepasiteisins čia liaudies išmintis – „varnas varnui akies nekerta“. Asmeninė laimė ir pataikavimas stipresniam tokiais atvejais puikiai derinasi su išviršine demokratija. O kurgi liks liaudis, apie kurią visą laiką buvo ir tebėra taip gražiai postringaujama?

Todėl savo pirmininką turėtų apsvarstyti tik bendras kolūkiečių susirinkimas ir laisvai pareikšti savo nuomonę. Praeina laikai, kuomet įvairūs negražūs vadovų poelgiai būdavo aptariami siaurame rate, draugiškai paplekšnojant vienas kitam per petį ir galutinai susitaikant suomiškose ar rusiškose pirtyse. Bandanti persitvarkyti valdančioji partija privalo atsakyti įsivaizduojamos tiesos monopolio. Pagaliau turi būti išgirstas ir paprastų, dešimtmečiais užguitų žmonių balsas.

Viešumas – mūsų ginklas, todėl tik keldami į dienos šviesą visas negeroves galime žengti Atgimimo keliu. Kviečiame visus kaimo žmones pagalvoti apie tai prieš artėjančius ataskaitinius rinkimus. Atgaukite ir Jūs savo žmogiškąjį orumą ir nesitaikykite su tarybinio baudžiauninko dalia.

LPS Utenos rajono taryba

Kas pasakys, kad karalius nuogas?

Tauragnų kolūkio pirmininko A. Driuko pavardė įstrigo į atmintį senokai. Prieš daugelį metų „Tiesoje“ buvo išspausdintas straipsnis apie pirmininko savivaliavimą, nesiskaitymą nei su rajono, nei su Respublikos valdžia, remontuojant seną tvartą ant Tauragno ežero kranto prie pat miestelio. Tais laikais man buvo keista, kad kolūkio pirmininkas neklauso valdžios, o dar keisčiau, kad nevykdo protingo nurodymo – nugriauti ne vietoje pastatytą sukežusį tvartą. Vėliau Tauragnų kolūkyje teko statyti porą eksperimentinių gyvenamųjų namų, ir A. Driukas man pasirodė kaip sumanus, reiklus ir mandagus ūkio vadovas. Tvirtas jau buvo nugriautas, ir aš pagalvojau, kad žmogus suprato savo klaidingą poziciją, padarė iš to išvadas. Išvažiavau iš Tauragnų, išsiveždamas neblogą nuomonę apie kolūkio pirmininką.

Papūtė nauji vėjai, sugriaudami sustabarėjusių dogmų tvirtovę. Pradėjo kaltis pirmieji demokratijos daigai, formuotis nauji, tiksliau, seniai išguiti, ūkininkavimo būdai. Žmonės panoro atgauti savo žemę. Tiesa, ne visi – tokių dar nedaug. Jiems apsaugoti ir buvo priimtas, tegu dar netobulas, įstatymas dėl valstiečių ūkio. Pasirodo, kad Įstatymo vėl galima nesilaikyti.

Tame pačiame kolūkyje Pošiūnas nusprendė gauti žemės. Tai pagirtinas ir natūralus noras, ir kolūkio pirmininkui tik sveikinti reikėtų pirmąsias kregždes. Juk jei Pošiūnui geriau seksis nei kolūkiečiams, tai bus akstinas ir bendrame ūkyje dirbti geriau. Žemėje, kuri turėjo atitekti Pošiūnui, augo kolūkio dovilai. Gražūs dovilai. Matydamas, kad nupjauti dovilų nebespės, nes jau atvažiavo žemės dalijimo komisija, kolūkio pirmininkas A. Driukas rado bendramintį traktorininką, kuris sukultivavo (!) žydinčių dovilų lauką! Kad tik neatitektų Pošiūnui, nors pastarasis prašė tų dovilų, siūlė apmokėti už juos. Sunaikino pašarą, sunaikino turtą, kuriuo galėjo per žiemą pramisti ne vienas ir ne du galvijai....

Šio Tauragnų kolūkio pirmininko barbariško poelgio klaida nepavadinsi. Tai ne klaida! Tai buvo piktavališkas aktas. Nuskambėjo jis ne tik kolūkyje, bet ir per visą Respubliką. Nuskambėjo tam, kad dar sykį įrodytų, kad tie ūkių vadovai, kolūkių pirmininkai, kuriems leidžia jų sąžinė ir jų pavaldiniai, yra prievaizdai savo „dvaruose“, tijūnai savo „baudžiauninkams“. Nuskambėjo tam, kad eilinį kartą įrodytų, jog niekas nebaudžia. Nuskambėjo dar ir tam, kad suduotų smūgį pertvarkai, komunistų partijos, kuriai A. Driukas priklausė, autoritetui.

Man atrodo, kad jau atėjo laikas A. Driukui parašyti pareiškimą ir paprašyti atleisti iš kolūkio pirmininko pareigų, o ne laukti, kol to paties paprašys Tauragnų kolūkio kolūkiečiai. Žinoma, prieš tai užmokėjus kolūkiui už sąžiningai sunaikintus dovilus. Manychiau, kad tam neprieštaraus ir LKP Utenos rajono komitetas, paskutiniame biure apsvartęs A. Driuką ir pareiškęs griežtą papeikimą. Neturėtų prieštarauti, nes priešingu atveju tai būtų rajono komiteto požiūrio pareiškimas į demokratijos procesą prieš būsimus rinkimus.

P. Gالياuskas

Utenis 1989 10 03 Nr.119

Antihitlerinė koalicija

1992 metų vasarą buvę sovietų valdžios veikėjai ir kolaborantai vis dar nepraranda vilties atkurti senąją tvarką, nes naujoji nesugebanti tvarkytis, o Sąjūdis norįs atkurti fašizmą.

1992 06 22 įkuriama II pasaulinio karo antihitlerinės koalicijos Utenos rajono organizacija. Į ją pateko:

1. Bereziukas Ivanas Fiodorovičius, g. 1924 m., 1941 – 1945 m. dalyvavęs kare.
2. Druskinas Chaimas, Dovydo, g. 1921 03 15, 1944 12 – 1945 01 kovojęs XVI lietuviškojoje divizijoje, dirbęs saugumo komitete.
3. Gričius Julius, Juozo, g. 1921 m., 1942 – 1945 m. dalyvavęs kare, apdovanotas Darbo raudonosios vėliavos ordinu, 9 medaliais. Dirbęs saugume [vertėju ir mušėju].
4. Ignatjevas Aleksandras Michailovičius, g. 1925 m., 1942 – 1952 m. tarnavęs kariuomenėje (nuo 1946 m. tarnavo 137 ŠP, naikinusiame partizanus, vėliau tarnavo Alytuje).
5. Loginovas Serafimas Gavrilovičius, g. 1923 m., 1942 09 – 1945 m. dalyvavęs kare, apdovanotas 13 medalių. Nuo 1944 m. iki 1973 04 01 dirbęs saugumo organuose.
6. Miasojedova Antanina Michailovna, g. 1922 m., 1943 01 – 1945 05 karo dalyvė.
7. Šaraninas Ivanas Dmitrijevičius, g. 1922 m., 1945 03 – 1945 05 dalyvavęs kare (254 ŠP).
8. Šokurovas Nikiforas Nesterovičius, g. 1925 m., 1943 – 1946 m. tarnavęs kariniuos daliniuos (1943 – 1945 05 buvo 137 ŠP būrio vado pavaduotojas, kovojo prieš „banditus“ Kaukaze, Kryme; 1944 07 atvyko į Lietuvą ir iki 1946 m. kovojo su burž. nacionalistais).

1992 06 22 Dujų ūkio pastate (buvusioj sinagogoj) įvyko „koalicininkų“ susirinkimas; dalyvavo ir pirmininkavo I. Šaraninas, jo pavaduotoju išrinktas J. Gričius. Dar buvo atėję I. Bereziukas (karinio komisariato darbuotojas), N. Šokurovas, J. Lašiniene (karo dalyvė), Z. Kutkienė (sov. partizanė), A. Ignatjevas (137 ŠP kareivis), Bronius Meškuotis, S. Šakalys (karo dalyvis), Miasojedovas, S. Loginovas, Zemlevičius (jis davė klausimą, ar karo dalyviai bus atskirti nuo skrebų – „liaudies gynėjų“), Vilė Skrebiškienė, Druskinas, Dabužinskienė, Bražėnienė (dantų technikė).

Didelių žygių šita koalicija, rodos, nebesurengė. B. Jelcinas sutvarkė pučistus, pripažino Lietuvos nepriklausomybę, o 1993 08 31 Rusijos kariuomenė iš Lietuvos pasitraukė.

Neapykantos pamokos

Aukščiausiosios Tarybos deputatė Vidmantė Jasukaitytė savo straipsnyje „Kas valdžios valdovė?“ („Švyturys“, 1991 m. Nr.9) surūšiavo Lietuvos žmones į **talentinguosius** (Dievo pateptuosius, Angelo pabučiuotuosius) ir **vidutinybes**. Kiek galima spręsti iš jos prokuroriško tono, savęs autorė prie vidutinybių nepriskiria, laiko save Dievo pateptąja. Talentas, aišku, – geras daiktas, bet kodėl, Viešpatie, duodamas Vidmantei talentą, užmiršai duot **kuklumo**?

Rašydama apie suvešėjusias, gyvenimą nuodijančias vidutinybes, V. Jasukaitytė pareiškia: „*Kad iškeltų save, ji turi sunaikinti, sutrypti jau žinomą autoritetą...*“ Rašytoja nė nepajunta, kad ji kaip tik taip ir daro: trypia, spjaudo ir drabsto purvais tuos, kurie kitaip galvoja ar nepakankamai vertina jos talentą. Į ją, kaip į saulę, turėtų krypti visų akys. Tribūnoje nenulipdama turėtų spinduliuoti išmintį tik ji, Vidmantė Jasukaitytė, na gal dar koks Pangonis, Rupeika, Stakvilevičius ar kitas algirdėnas, o, „*žiūrėk, kalba koks parlamentaras taukuotais plaukais, kurio „pitlius“ (ar nebus tai klynas?) nudribęs iki kelių*“.

Deputatė pasikėlus perauklėt ir kunigą [Svarinską], nes šis kalba, kad 1940 m. Tėvynę reikėjo ginklu ginti nuo bolševikų: „*Išsivalyk savo burną, kuria kvietei keršyti ir maldavai paleisti*

nors vieną šūvį į priešą, nors tas žemiškasis priešas – tavo brolis Kristuje,– auklėja juodaskvernius „katalikė“ Vidmantė.– ***Ar aš tave turiu šito mokyti! Išmėšk beprotybę iš savo širdies. Gulkis kryžiumi prieš altorių...***“

Ir štai šita raguoto angelo pabučiuotoji, pasitelkusi apsiskandalijusį su Amerikos doleriais Aleksandrą Bendinską ir ekonomistą Kęstutį Jasklevičių, gegužės 30 dieną atvyksta į Uteną kurti ateities forumo, ginti demokratijos nuo įsigalinčio fašizmo...

Tikra demokratija pakvipo, kai buvusi komunistė, o dabar jau darbo demokratė Zenona Prušinskaitė Tautos namų salėje puolė plėšyt jai nepatinkančių transparantų („*Forumas – Lietuvos laisvės duobkasys!*“). Kai pagyvenęs žmogus mėgino demokratę išstumt iš salės, ji, kaip Marytė Melnikaitė, dar spėjo surikti: „*Ateities forumas – tai Lietuvos protas, garbė ir sąžinė!*“ Taigi komunistų partija tikrai pasidarė demokratų partija, nes seniau protas, sąžinė ir garbė buvo KOMUNISTŲ PARTIJA. Susiorientavo draugė Zenutė ir užbaigė tautiškai: „*Forumas – tai ir šviesa, ir tiesa!*“

Suirzusi auditorija nebepanoro klausyt V. Jasukaitytės ir jos bendraminčių demokratiškų postringavimų. Priešiški šūkiai, triukšmas, švilpimas privertė forumo organizatorius persikelti į iš anksto paruoštą partkomo salę – ten, kur forumo šaknys.

Susirinko ten daugiausia Markso pabučiuotieji ir vienas kitas smalsuolis. Ir vėl demokratijos pamoka: rajono LDDP lyderė Milda Petrauskienė mėgina išprašyti radijo korespondentą. Kam gi vidutinybėms reikia žinot, ką daro pateptieji? Po poros valandų tas pats Sąjūdžio šnipas užkliūva ir V. Jasukaitytei...

Kad koks pašalinis nepamanytų, kad čia kokia partinė konferencija, LDDP šulai atsitraukė truputį toliau (vienas net į salės galą nuėjo), o susirinkimą vedė leiboristas V. Guiga. „Prezidiumą“ papuošė nė žodžio neprataręs nepartinis poetas Vyt. Kaziela.

Forumo organizatoriai (svečiai) vienas už kitą gražiau taršo demokratijos daigus pamynusį parlamentą (ir kada gi bus deputatų atšaukimo įstatymas?), piktinasi J. Veselkos neklausančiu V. Landsbergiu, jau susidėjusiu su OMON‘u. A. Bendinskas žegnojasi, kad valdžios nevers, bet sunku žiūrėt abejingam, kai tiek idėjos brolių laukia nesulaukia...[valdžios].Pripelėjo suomiškos pirtys, vantos supuvo...Niekais eina liaudies turtas. Tiek metų kovota už vadovaujantį vaidmenį (partija – mūsų vairininkas!), o dabar net kruvinu prakaitu užsidirbtą ordiną baisu pasikabinti.

O fašizmas vis labiau įsisiautėja: sproginėja bombos, nuteisė žurnalistą E. Jansoną, į teismą padavė mūsų mylimą Algirdą. Vaišvila Alytuje užsakė didžiulį šaldytuvą –ir kiš visus, kurie gina demokratiją. Norėjo išsinuomot Sibirą, bet Gorbis reikalauja valiutos. Taigi Lietuvą nuo katastrofos gali išgelbėt tik ateities forumas.

Forumo rėmėjai išrinko ir 16 žmonių tarybą. Galima būtų ją pavadinti ir leiboristų biuru, nes visi savi, visi kaire ranka ir įkypai žegnojasi. Taryba, manau, netrukus atkurs raudonuosius kampelius, kviesis įžymiausius intelektualus (V.Tomkų ir kt.), ekstremistų nuskriaustus demokratijos tėvus (Astrauską, Sakalauską, Songailą – negi visus išvardysi). Savo ekonominius planus išdėstys J. Veselka. Apie pagalbą „Interlitai“ ir teismo bylą papasakos pats išmintingasis Algirdas. Žodžiu, forumas į savo veiklą įtrauks šviesiausius Respublikos protus, tad įspūdžių bus pilna katino „patkava“, o partkomo salė griaudės nuo katučių.

Sėkmės jums, atkuriant šviesią komunistinę praeitį.

Gyvuok, Sąjūdi, šviesus ir garbingas

Visi prisimename tų metų vasarą, kada gimė Sąjūdis. Tai buvo daug kentėjusios tautos neginkluotas sukilimas prieš okupanto valdžią. Raudonoji imperija, pavergtų tautų pastangas išsivaduoti visada tramdžiusi žudynėmis, šį kartą panaudoti jėgą neišdrįso. Gorbačiovas, pradėjęs

„perestroiką“, nepanorėjo dar kartą atskleisti pasauliui tikrąjį sovietinio socializmo veidą. KGB griebėsi kitos taktikos – pasistengė į tautos sukilimą infiltruoti jos tikslų ištikimus vykdytojus komunistus. Jie turėjo Sąjūdyje įsitvirtinti ir toliau pasilikti valdžioje. Žmonės, nešami atgimimo bangos, įkvėpę gurkšnią laisvės oro, apsvaigo ir nepastebėjo gudrios KGB klastos. Vykdydama KGB užduotį, ypatingai aktyvi pasirodė jos agentė „Šatrija“ - Kazimiera Prunskienė. Prasčiokėliai buvo apgauti, kada LKP lyderis A. Brazauskas pirmajame Sąjūdžio suvažiavime tikintiesiems „padovanojo“ anksčiau komunistų užgrobtą Arkikatedrą. Tauta ėjo į laisvę – nebuvo jėgos, kuri būtų galėjusi ją sustabdyti. Greitai Arkikatedra, kaip ir kitos bažnyčios, būtų buvusi gražinta be Brazausko „malonės“.

Nors į parlamentą pateko nemažai komunistų, kuriuos rėmė Sąjūdis, rinkimus į Aukščiausiąją Tarybą LKP pralaimėjo. Nepataisomą klaidą padarė Aukščiausioji Taryba, leidusi rinkimus pralaimėjusiai komunistų partijai sudaryti Vyriausybę. Buvo suklaidinti žmonės. Tuo pasinaudoję, komunistai laimėjo rinkimus į vietines deputatų tarybas. Partokratai tapo viešpačiais ne tiktai vietinės valdžios organuose, bet ir visose politinio-ekonominio valdymo struktūrose.

Greitai K. Prunskienė ir A. Brazauskas pasirodė kas esą. Užsimojus Maskvai blokada paklupdyti Lietuvą, Brazauskas ne tiktai nesiėmė efektyvesnių blokados atrėmimo priemonių, o visus gąsdino, skaičiuodamas dienas, kada reikės kapituliuoti. Ką veikė šiuo metu į Kremlį nuvažiavusi Kazimiera Prunskienė, neaišku. Buvo rašoma ir pati tvirtino apie Gorbačiovo jai reiškiamą palankumą. Kuo ji galėjo užsitarnauti Gorbio palankumą, nesunku suprasti. Komunistai tapę visagaliais toliau nematė tikslo remti Sąjūdį, kuriame atsirado žmonių, išdrįsusių juos kritikuoti.. Prasideda Sąjūdžio puolimas. Pasitaiko atveju, kad darbuotojui, remiančiam Sąjūdį, surandamas pretekstas jį atleisti iš darbo.

Antrasis Sąjūdžio suvažiavimas nepadarė esminių pakeitimų Sąjūdžio veikloje. Pasiliko Sąjūdyje buvę komunistai, aktyvūs partiniai darbuotojai. Sąjūdis ėmė prarasti autoritetą. Žmonės matė valdžioje tuos pačius engėjus, partokratus, kurie dar neseniai išstis naktis kėlė orgijas suomiškose pirtyse, kurie užteršę neseniai gautus butus, kėlėsi į naujus, kurie neskyrė savo kišenės nuo visuomeninės kasos.

Dabar tie patys – persikrikštiję ar kailius išvertę, visiškai sužūlėję, nebaudžiami užgulė paprastą žmogų. Apiplėšiami kolūkiai, fabrikai, gamyklos, prekybos bazės. Išvežamos pramoninės prekės, maitinės negali sulaikyti išvežamų maisto produktų, vaistų, kitų prekių.

Žmonės dairosi, mato tuščias parduotuvių lentynas, susirūpinę, kaip toliau reikės gyventi. Jie nesupranta, kaip šios didžiulės bėdos „nemato“ ar nenori matyti valdžia, su Sąjūdžio mandatais atėję į valdžią deputatai. Kodėl taip darosi, kodėl jų negina Sąjūdis?

Trečiajame Sąjūdžio suvažiavime, nors ir labai labai pavėluotai, buvo nuspręsta išvyti buvusius KGB agentus ir jų padėjėjus, ateiti į pagalbą mafijos smaugiamam žemdirbiui ir darbininkui, susigrąžinti prarastą garbingą Sąjūdžio vardą.

Sunku tai bus padaryti. Suklaidinti žmonės dėl visų bėdų kaltina gerb. V. Landsbergį, Sąjūdį, užmiršdami tikrąjį kaltininką – vadinamąją „opoziciją“, į kurią susimetę įvairaus plauko visų rūšių karjeristai, buvę kolaborantai, partiniai funkcionieriai. Jie ruošiasi laimėti būsimojus rinkimus į Aukščiausiąją Tarybą. Būtina sutelkti Sąjūdžio programą ir tikslus remiančias partijas, visuomeninius judėjimus, organizacijas, Sąjūdžiui pritariančius sąmoningus piliečius ir visiems kartu nugalėti tuos, kurie ir toliau ruošiasi smaugti mūsų tautą. Tikėkime – žmonės pamatys ir supras, kur tiesa, kur apgaulė – mūsų pastangos neliks bevaisės.

Sąjūdžio vardas, šviesus ir garbingas, amžinai turi išlikti gyvas mūsų tautoje.

P.Medeiša

Tretieji Sąjūdžio metai

Šių metų birželio 3 dieną minėsime trečiąjį Lietuvos Sąjūdžio gimtadienį. Tą 1988-ųjų vasarą vargiai galėjome tikėtis, kad jau po dvidešimties mėnesių laisvai, demokratiškai išrinkti deputatai paskelbs Nepriklausomos Lietuvos atstatymą. Bet prieš tai, kaip visuomeninė organizacija, praėjo audringą vystymosi ir subrendimo kelią. Iš pat pradžių pasivadinęs Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžiu (LPS), taktikos sumetimais („perestoiką“ greitinanti organizacija!) labai greitai nustatė kursą į Nepriklausomybę. Tai nepatiko tuometinei LKP ir tikriesiems jos nariams, įėjusiems į Sąjūdžio grupes. Prisiminkime vien rašytojo V. Petkevičiaus ir jo pasekėjų įniršį, R. Paulauskui Steigiamajame Sąjūdžio Suvažiavime atvirai prakalbus apie Nepriklausomybę. Šie prieštaravimai dar labiau išryškėjo po 1988 metų lapkričio sesijos, kai partiniai nomenklatūriniai deputatai nepalaikė Estijos sunkiu jai metu.

Įvykiai Respublikoje pasikartojo ir rajone. Prisiminkime, kaip kai kurie, laikantys save sąjūdininkais, rašė palaikymo telegramas tuometinei AT.

Nuo pat pirmos Sąjūdžio iniciatyvinės grupės įsikūrimo rajone dienos durys buvo atviros kiekvienam, norinčiam ateiti, ir kiekvienas norįs kalbėti buvo išklaustytas. Tuo pasinaudodami, kai kurie asmenys bandydavo žūtbūt prastumti destruktivius sprendimus, o kai prieš juos pasisakydavo absoliuti dalyvaujančių dauguma, apkaltindavo mus nedemokratiškumu. Tuo pat metu kelis mėnesius iš valdančios komunistų partijos negalėjome gauti leidimo spausdinti savo laikraščiu. Toks tuo metu buvo demokratijos supratimas.

Pastaruoju metu vadinamojoje nepriklausomoje Lietuvos spaudoje vis daugiau šmėsteli teiginiai, kad Sąjūdis mirė ar begyvena paskutines dienas. Galbūt kam nors ir būtų patogiau, kad Sąjūdis ir „numirtų“. Kad tai greičiau įvyktų, kai kas pasiruošę ir konkrečiai padirbėti, pavyzdžiui, sušaukti kokį nors „antrąjį Sąjūdį“ arba „ateities forumą“. Tačiau šiuo metu visuomeniniai judėjimai ir partijos nėra populiarūs. Todėl vargiai tikėtina, kad pavyktų sukurti naują (tik seną giesmę traukiantį) judėjimą. O štai visuomenę supriešinti dideliame KPSS-esesinikų džiaugsmui turbūt pavyktų. Juk ne veltui ir ne sykį su pasigardžiovimu Ateities forumą su Valerkos Ivanovo komentarais rodė kaspervizija.

Taip, pastaruoju metu Sąjūdžio dalyvių gretos praretėjo. Ir tai nenuostabu, nes žmonės pavargo nuo aktyvios visuomeninės veiklos. Padaryta ir klaidų. Mano nuomone, jau II suvažiavime Sąjūdis galėjo tapti savo išrinktus deputatus remiančia partija. Jau tuo metu matėsi, kad Sąjūdis, kaip masinis judėjimas, išsikvepia. Deja, suvažiavimo metu, pasinaudodami „Čepaičio baubu“, sukurtu postkomunistinės spaudos, nugalėjo V. Radžvilas ir jo pasekėjai. Juk ne veltui jo komandos pergale taip džiaugiasi ta pati postkomunistinė spauda. Taip Sąjūdis tapo susilpnintas, nes anksčiau be griežtesnės drausmės kartais būdavo panašus į amorfinę masę.. Tačiau iki Nepriklausomybės paskelbimo ši trūkumą atpirkdavo didžiulis žmonių pasišventimas ir entuziazmas. Tiktai taip negalėjo tęstis amžinai.

O kurgi šiandien „didysis Sąjūdžio reformatorius“ filosofas V. Radžvilas? Įkūręs liberalų sąjungą, jis pasitraukė iš Sąjūdžio. Štai kaip kai kas reformavo ir stiprino Sąjūdį. Kartais stebina šauniųjų filosofų mintys. Būdami neapsakomai išsilavinę ir turbūt pasižymėdami loginiu mąstymu, kai kurie iš jų nebensileidžia į nuodėmingą žemę.. Nematydami po ją važinėjančių okupantų tankų ir omonininkų (gal tyčia nemato?), imasi kurti kažkokią sterilią demokratiją. Vietoje to, kad padėtų jaunai besikuriančiai Lietuvai, sutvirtintų ją savo žiniomis ir protu, kaišioja pagalius į ratus arba traukia visai į priešingą pusę.

Ateities forumas sakosi būsiąs opozicija dabartinei Lietuvos valdžiai, taip ruošiasi būti ateities valdžia. Opozicija kiekvienai valdžiai naudinga, verčia ją tobulėti. Tik nereikia čia painioti Sąjūdžio vardo, prisidengiant keletu seniai dėl asmeninių ambicijų jį palikusiu asmenų. Sąjūdis dar gyvas ir nesirošia greit „nusigaluoti“, nes kelias į tikrąją Nepriklausomybę labai ilgas bei painus.

Sajūdžio rėmėjai. Aukotojai

Sovietinis biurokratinis aparatas buvo visiems įgrisęs, žmonės troško daugiau savarankiškumo, daugiau tvarkos, tad eiliniai žmonės į Sajūdį dėjo daug vilčių, sutiko jį su džiaugsmu ir visokeriopai rėmė. Į K Preikšos sąsiuvinius buvo įrašyti šie aukotojai:

Gadliauskienė Sabina paaukojo 50 rublių

Karanauskienė Teresė „ „ 100 rb.

Žvirblienė Apolonija „ „ 1000 rb.

Šyvytė Danutė „ „ 100 rb.

8 mokytojos (E. Repečkaitė, L. Sabalienė, S. Kasperavičienė, R. Mazuronienė, Gelumauskienė, Arlauskienė, Blusytė ir dar 1 nežinoma) paaukojo 65 rb.

Mazuronienė R. vėl paaukojo 25 rb.

Ilčiukaitė A. „ „ 20 rb.

Bobelis J. „ „ 25 rb.

Steiblienė E. „ „ 20 rb.

Valiukėnaitė Stasė „ „ 100 rb.

Mačiulienė Adelė „ „ 5 rb.

Taškūnienė Stefanija – 25 rb.

1992 metų kovo – balandžio mėnesį ypač daug žmonių rėmė Lietuvos Aukščiausiosios Tarybos apsaugos skyrių. Norėdami pagerbti sąmoningus, patriotiškai nusiteikusius mūsų krašto piliečius, pateikiame jų sąrašą.

Žibėnas Juozas iš Biliakiemio – 50 rb., Skardžiuvienė Angelė iš Vyžuonų – 40 rb., Lazauskas Antanas iš Utenos – 25 rb., Valunta Juozas iš Utenos – 500 rb., Aglinskienė Ona iš Utenos – 50 rb., Masiulis Petras iš Utenos – 200 rb., Sukarevičius Vytautas iš Utenos – 25 rb., Mikulėnas Adolfas iš Utenos – 25 rb., Bobelis Jonas iš Utenos – 150 rb.

M. Savickienė – 80 rb., B. Galatiltienė – 100 rb., K. A. Bulkis – 80 rb., Kavaliauskienė – 10 rb., Trapikaitė – 100 rb., L. Ūsienė – 1000 rb.

Alfonsas Gelumauskas – 25 rb., Liuda Kairionienė – 100 rb., Genovaitė Sabalienė – 50 rb., 17-ka **Kuktiškių miestelio gyventojų** (surinko Alg. Čižas) – 1355 rb., Angelija Jakštonienė – 100 rb., Skirmantas Galiauskas – 200 rb., Antanas Ambrasas – 100 rb., Angelė Silickienė – 100 rb., Sofija ir Rapolas Šalteniai – 200 rb., Juozas Melaikis – 185 rb., Jonas Buzelis – 100 rb., Angelė Augustinavičiūtė – 500 rb., Valentina Lasienė – 200 rb., Milda ir Arvydas Skaisgiriai – 100 rb., Janina Augutytė – 200 rb.

Šauliai: Ignas Musteikis – 200 rb., G. Zarankienė – 100 rb., Antanas Diktaras – 100 rb., Juozas Dulskis – 110 rb., Augustas Cesiulis – 30 rb., Vytautas Giedraitis – 30 rb., Jonas Barkauskas – 30 rb.

Vyžuoniškiai aukotojai: Aloyzas Žilinskas – 10 rublių, Ona Žilinskienė – 10, Zosė Bagočiūnienė – 25, Danutė Balaišienė – 10, Birutė Bražėnienė – 10, Bena Kaminskienė – 10, Bronislovas Eigėlis – 10, Vanda Eigėlienė – 10, Stefa Sriubienė – 10, Jonas Palepšys – 20, Meškauskienė – 10, Zofija Vitaitė – 25, Leonora Aleškaitė – 20, Anelė Lankauskienė – 50, Z. Slapšinskienė – 10, Zofija Rašymaitė – 10, Pranas Matonis – 20, Anicetas Kazickas – 10, Bronė Levickienė – 25, Vytautas Judickas – 25, Jonas Eigėlis – 25, Bronė Rimonienė – 10, Nijolė Nakutienė – 25, Pranas Šukys – 50, Albinas Dapkus – 10, Ona Strazdienė – 20, Jonas Niaura – 10, Genė Zabulionienė – 21, Povilas Vaiginis – 25, Henrikas Cicėnas – 25, Rašymas – 30, K. Sadaunykas – 25, Ona Pilypavičienė – 30, Janina Šaučiūnienė – 50, Viktoras Šaučiūnas – 50, Valė Zabulionytė – 100, Bronė Vėgėlienė iš Sprakšių k. – 50, Vytautas Miškinis iš Barkuškių k. – 190, Leonas Palevičius iš Kaliekių k. – 100 rublių.

Uteniškiai: Valentina Urbonavičienė – 100 rb., Gediminas Norkūnas – 150 rb., Grikevičių šeima iš Ažuolijos – 50 rb., Utenos „Carito“ organizacija – 200 rublių.

Utenos miesto ir rajono gyventojai: Vanda Čipkuvienė – 10 rublių, Ona Bernotienė – 20, Bronė Dabrickienė – 25, Ona Kazlienė – 30, Ona Zarankienė – 10, Marija Pakalnienė – 30, El. Kanapeckienė – 10, V. Čipnienė – 10, Ald. Žalienė – 10, Zenkevičienė – 10, Jankauskienė – 20, Vaškelienė – 10, Stasė Juodzevičiūtė – 25, Ona Bražėnienė – 10, Janina Mackuvienė – 10, E. Kunigėlienė – 20, Ver. Voverienė – 10, V. Savickas – 10, Pamakštienė – 10, B. Liegus – 10, Ona Bernotienė – 10, E. Žilėnienė – 5, Br. Markevičienė – 25, Kazys Šeža – 35, J. Malinauskas – 20, D. Šeža – 30, Kezys – 25, Martikėnaitė – 25, Mackevičienė – 100, S. Arulienė – 50, K. Bukys – 25, Elena Keraitė – 50, Ona Čipkutė – 25, Šinkūnaitė – 20, Stasė Kučinskienė – 20, Bronė Mieželiene – 25, Vytautas Ruzgas – 50, Antanas Nagys – 50, P. Sukarevičius – 10, V. Tumėnaitė – 10, A. Ilčiukas – 10, Bronius Mikšys – 10, E. Šežienė – 5, Montvydienė – 5, E. Cibaitė – 25, Adomėnas – 50, Stasė Maigienė – 25, K. Rukšienė – 20, Marytė Rudokienė – 20, Karnilienė – 10, J. Kurlavičius – 10, Šakalinis – 25, Janė Palskienė – 100, Ver. Graužinienė – 25, Mykolas Sprindys – 10, Stasė Juodzevičiūtė – 75, Juodzevičius – 10, Teofilė Karnilienė – 300, P. Vanagas – 10, Petrėnas – 10, Zabukai – 10, J. Stanislovėnas – 50, Vitkūnas – 10, S. Mozūra – 10, Lukštas – 10, J. Deveikis – 20, Vaškėlis – 10, J. Gudonis – 10, E. Matuliauskas – 25, R. Ponelis – 10, L. Vilūnas – 20, Vaiginienė – 25, Gudienė – 10, Deveikis – 1, Araminienė – 25, Gaidienė – 14, V. Valiukėnienė – 10, Valančiūnienė – 10, Jonušienė – 20, Zemlevičienė – 4, O. Tūtiniene – 10, J. Rudėnas – 10, Petronis – 5, Andijauskienė – 25, Jazgevičienė – 10, V. Šileikienė – 15, Kavaliauskienė – 10, Matulis – 10, Matuliauskas – 5, S. Riaubienė – 6, E. Tūtiniene – 10, Z. Gudelytė – 15, Petras Norkus – 15, Vac. Aglinskas – 50, Palmyra Sirvydytė – 50 rublių.

Aukų lapas pildytas, rodos, lauke, tad kai kurios pavardės užrašytos neaiškiai ir liko neiššifruotos. Sąrašo gale suskaičiuota bendra suma – 2315 rublių.

Galima pasidžiaugti, kad Sąjūdis žmonių buvo remiamas ne tik gausiais mitingais ir eisenomis, bet ir materialiai. Džiugino net ir vieno ar penkių rublių parama, nes matėm, kad žmonės pritaria, palaiko Sąjūdį. Tai ir buvo didžiausias laimėjimas.

Sąjūdžio kasa. Pajamos ir išlaidos

Sąjūdžio veikla irgi reikalavo nemaža lėšų. Kol Sąjūdis kaip visuomeninė organizacija neturėjo teisės atidaryti banke sąskaitą, Sąjūdžio pinigai buvo patikėti sąžiningam tarybos nariui Kazimierui Preikšai. 1988 09 01 Utenos taupomojoje kasoje jis savo vardu atidarė sąskaitą Nr.46341. 1988 metų pabaigoje buvo likę 5062, 64 rubliai, o iki to laiko išleista 505 rubliai. Ilgainiui žmonių parama vis mažėjo: 1989 metais gauta 3583 rb., o 1990 - 1992 m. – tik 1850 rublių. Į Sąjūdžio veiklos pabaigą (1992 09 29) likutis buvo 2086,78 rubliai. Kai Sąjūdžio atsakingasis sekretorius J. Razma paprašė pranešti, kiek banko sąskaitoje 1993 03 01 likę Sąjūdžio lėšų, Utenos rajono Sąjūdžio tarybos pirmininkas V. Pimpė nurodė esant 472 talonus.

Lėšų Sąjūdis surinkdavo daug daugiau, bet jos buvo perduodamos LPS centrai pagal paskirtį (Nepriklausomybės gynimo fondui – 665 rb., Aukščiausiosios Tarybos Apsaugos skyriui pirmą kartą – 1546 rb., antrą kartą – 12901 rb., Armėnijos žmonėms, nukentėjusiems nuo žemės drebėjimo – 1130,69 rb...). Be to, pradėjusi darbą Sąjūdžio Utenos rajono taryba neturėjo jokio inventoriaus. 1990 m. įsigijo 5 trispalves tautines vėliavas, „Aukštaičio“ laikraščio redaktoriui reikalingą diktofoną. 1991 m. būstinei nupirko 5 kėdes, gavo nurašytą rotaprintą. Daug lėšų reikėjo rengiant visokias akcijas Vilniuje. Užsakyti autobusai 1990 01 16, 1990 02 12 (net 4 autobusai), 1990 05 03 (LPS II suvažiavimas), 1990 10 02, 1991 03 29, 1991 05 10 ir kt. Papildomų lėšų reikalavo Sąjūdžio laikraščio „Aukštaitis“ leidimas (už kiekvieną numerį spaustuvei reikėdavo sumokėti apie 200 rublių, o pelno davė gal tik pirmasis laikraščio numeris). Mėginimas laikraštį platinti Anykščių,

Ignalinos, Kupiškio, Molėtų, Rokiškio, Širvintų, Švenčionių ir Zarasų rajonuose naudos nedavė: laikraščių paėmė, bet pinigų beveik nebuvo gauta. Reikėjo pinigų ir reklamai, rinkimų lapeliams, telefonui ir kt. Rinkimų į Aukščiausiąją Tarybą kampanijai trims mėnesiams buvo pasitelktas vietinio radijo redaktorius Romualdas Valančiūnas (200 rb. mėnesiui), kuris surengė daug Sauliaus Šaltenio susitikimų su rinkėjais. Be to, dviejų minimalių atlyginimų mėnesinė alga buvo mokama Sąjūdžio tarybos atsakingajam sekretoriui.

1993 metų lapkričio 18 dieną Utenos rajono Sąjūdžio tarybos veikla buvo sustabdyta. Sąjūdžio pinigai (250 dolerių) buvo pasidalyti trijų dešiniųjų partijų – LKDP (Lietuvos krikščionių demokratų partijos), konservatorių (Tėvynės sąjungos) ir tautininkų.

Svarbesni Sąjūdžio metų įvykiai

- 1988 06 14 per mitingą Gedimino (Katedros) aikštėje reikalaujama išvesti sovietų kariuomenę.
- 1988 08 23 Vingio parke surengtas mitingas Molotovo – Ribentropo pakto metinėms.
- 1988 09 20 per radiją vėl suskamba Lietuvos himnas.
- 1988 09 28 Vilniuje, Gedimino aikštėje, milicija sumuša ir išvaiko demonstrantus.
- 1988 10 22 prasideda Sąjūdžio steigiamasis suvažiavimas.
- 1989 06 14 paminima Gedulo ir vilties diena.
- 1989 12 19 Lietuvos komunistų partija atsiskiria nuo TSKP.
- 1990 03 11 Lietuvos Aukščiausioji Taryba paskelbia nepriklausomybės atkūrimą.
- 1990 04 18 TSRS paskelbia Lietuvai ekonominę blokadą.
- 1991 01 13 sovietų kariškiai užgrobia Lietuvos radijo ir televizijos pastatus. Žuvo 13 žmonių.
- 1991 07 31 Medininkų pasienio poste omonininkai nužudė 8 krašto apsaugos ir muitinės darbuotojus.
- 1991 08 26 Islandija užmezgė diplomatinius santykius su Lietuva.
- 1992 06 14 įvyko referendumas dėl sovietų kariuomenės išvedimo.
- 1992 09 08 įvyko V. Landsbergio ir B. Jelcino susitikimas, pasirašytas susitarimas dėl kariuomenės išvedimo.
- 1993 06 25 įvedama nacionalinė valiuta – litas.
- 1993 08 31 išvedama Rusijos kariuomenė.